

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM
VAZIRLIGI**

SAMARQAND DAVLAT UNIVERSITETI

MAKTABGACHA TA'LIM FAKULTETI

MAKTABGACHA TA'LIM PEDAGOGIKA PSIXOLOGIYA KAFEDRASI

Ro'yxatga olindi:

“TASDIQLAYMAN”

№ _____

SamDU o'quv ishlari bo'yicha

prorektori prof. A. Soleev

209 yil “__” _____

“__” _____ 2019__ y

Bilim sohasi: 100 000 – Gumanitar soha

Ta'lim sohasi: 110 000 – Pedagogika

Ta'lim yo'nalishi: 5111800 – Maktabgacha talim sirtqi bo'lim

**MAKTABGACHA TA'LIMDA IJODIY FAOLIYAT
ASOSLARI**

Fani bo'yicha o'quv-uslubiy majmua

Tuzuvchi: доц.Тайланова Ш.- Maktabgacha ta'lim pedagogikasi va psixologiyasi kafedراسи mudiri.

Kafedra mudiri _____ dots.Sh.Taylanova

Fakultet dekani _____ dots.B Haydarov

O'quv-uslubiy boshqarma boshlig'i: _____ T. Ostonov

O'quv uslubiy boshqarma boshlig'i _____ B.S.Aliqulov

Samarqand – 2019

M u n d a r i j a

1. Sillabus.....	4
2. O'tilayotgan fanning asosiy materiallari.....	8
3. Glossariy.....	23
4. Fandan tarqatma materiallar, mustaqil ta'lim uchun materiallar.	108
6. Adabiyotlar ro'yxati	127

« Maktabgacha ta'limda ijodiy faoliyat asoslari»

fanining
2019-2020 o'quv yili uchun mo'ljallangan
SILLABUSI

Fanning qisqacha tavsifi			
OTMning nomi va joylashgan manzili:	Samarqand Davlat Universiteti	Spitamrnshoh ko'chasi 166	
Kafedra:	Maktabgacha ta'lim pedagogika psixologiya		
Ta'lim sohasi va yo'nalishi:	Umumiy pedagogika	5110800 - tasviriy san'at va muhandislik grafikasi, 5111100 - musiqa ta'limi.	
Fanni (kursni) olib boradigan o'qituvchi to'g'risida ma'lumot:	dots. Sh.Taylanova	e-mail:	Taylanova Sh
Darsvaqtivajoyi:	Fakultet binosi	Kursning davomiyligi:	05.09.2019-01.07.2020
Individual grafik asosida ishlash vaqti:	Dushanba, chorshanba va juma kunlari 15.00 dan 17.00 gacha 2/4 xonada		

1.MAVZU: QOG'OZNING PAYDO BO'LISH TARIXI VA ISHLATILISHI HAQIDA

REJA:

1. Qog'oz sanoati tarixidan qisqacha ma'lumot
2. Qog'oz ishlab chiqarish xomyoshi
3. Qog'oz tayyorlashning texnologik jarayoni
4. Qog'oz va kartonning sanoat va turmushda qo'llanishi
5. Qog'oz va kartonning klassifikatsiyasi

Tayanch tushunchalar va iboralar: Qog'oz tayyorlashda XVIII asrda fransuz Nikola Lui Rober kashf etgan *samocherpka* — birinchi qog'oz mashinasi inqilob bo'ldi, Yozuvning dastlabki mavzusi *piktografiya* deyiladi. «Piktos» yunoncha, rasm demakdir

Odamlar asrlar davomida o'z xotiralarini suyakka, toshga, hayvonlar terisiga bitik qilib keldilar. Fikrlarning ilk shakli muayyan shartli belgilar bilan ifodalangandir. Dastlabki kitoblar — qoyalar boiib, ibtidoiy odamlar unga ovchilik qurol-yarog'lari, o'rmon va sahroda yashovchi hayvonlarning rasmlarini o'yib ishlaganlar. Yozuvning dastlabki mavzusi *pikto*

grafiya deyiladi. «Piktos» yunoncha, rasm demakdir. Biroq ayni bir rasmning o'zi turli hodisalarni bayon qilishi mumkin. Keyinchalik odamlar yozuvni amalda qo'ilashga harakat qilganlar. Masalan, Dajla va Frot vodiylarida loy ko'p boiib, odamlar ilk sahifani loy plastinkadan tayyorlab, uning yumshoq sathiga uchi o'tkirlangan qamish bilan uzaytirilgan uchburchak shaklidagi belgilarni o'yishgan. Yozuvning bu usuli *mixxat* deb atalgan. Belgilar bilan to'lgan taxtachalar xumdonlarda pishirilib, yassi g'isht sahifalar paydo bo'lgan, ulardan sopol kitoblar tuzilgan, albatta, ularning sahifalari birlashtirilmagan yashiklarga joylangan.

Osuriya podshohi Ashurbanipal eramizdan oldingi VII asrda o'z poytaxtida sopol kitoblarning katta kutubxonasini tashkil etgan bo'lib, bu kitob namunalari bizgacha yetib kelgan.

Qadim Hindistonda yozuvlar palma barglariga bitilgan. Palma yaproqlarini quritib, ulardan eskiz plastinkalar qirqib olinib, keyin tush bilan yozilgan, so'ng bu plastinkalar bir-biriga mustahkamlanib, jildi yaxshi silliqilgan taxtachalardan qilingan, ustiga bezak berilib, kitob holiga keltirilgan.

Qadimiy yunonlar mum kitoblarni ixtiro qilishgan, bu yaxshi tekislangan taxtacha o'rtasidan kvadrat o'yilgan bo'lib, u sariq yoki qora mum bilan todirilgan. Yozuvda esa poiat cho'pdan foydalanilgan. Bir uchi o'tkir poiat cho'p bilan yozishgan boisa, ikkinchi dumaloq uchi bilan yozilgan narsani o'chirishgan. Bir-biri bilan biriktirilgan taxtachalardan kitoblar yasalgan, kitob jadval yoki sahifalarining qulayligi shundaki, ulardan uzoq muddat bemalol foydalanish, yozuvni o'chirish va qayta yozish juda oson bo'lgan.

Misrliklar yozish materiallarini Nildan olganlar. Nil vodiysi botqoqliklarida qamishga o'xshash o'simliklar moi boiib, qadim Rim xalqi ularni papirus deb ataganlar. Silliq, poyasi bargsiz bu o'simlikning bo'yi 4 metrga yetardi.

Yozuv quroli uchun poya barglardan tozalanib, uning o'rta-sidagi yumshoq g'ovak o'zak olinardi. Undan uzun yupqa plastinkalar qirqilib, tik holda taxlanardi, so'ngra hoi barg yopishtirilib, presslanardi, ular qurigach, sirti pemza bilan sayqallanardi. Papirus sinuvchan boiib, uni tiklash mumkin emasdi, shuning uchun misrliklar ularni bir-biriga yelimplab o'raganlar. Bulardan qilingan eng katta kitob Britaniya muzeyi kutubxonasida saqlanadi. Bir necha ming yillar davomida papirus yagona yozuv materiali bo'lib kelgan, undan, asosan, misrliklar, yunonlar, rimliklar foydalanib kelganlar. Papirus o'ramlari silindrsimon qutilarga solinib, kutubxonalar tokchalarida saqlangan.

Pergament kitob taxminan eramizning III asrida Kichik Osiyo-dagi qadimiy shahar Pergameda paydo bo'lgan. U hayvonlar terisidan tayyorlangan, bu anchagina murakkab va ko'p mehnat bilan bajarilgan. Teri maxsus eritmada namlangan, cho'zilgan, quritilgan, keyin qirilgan, sayqal berilgan va tekislangan. Bir kitob uchun butun bir poda mol so'yilgan. Teri kitob papirusga nisbatan bir necha afzalliklarga ega boiib, uning ikkala tomoniga bemalol yozish, bundan tashqari, oldingi yozilgan matnni o'chirib, yangisini yozish mumkin bo'lgan. Pergamentdan hozirgi kunda ham ayrim kitoblar tayyorlanadi. Bir necha daftardan iborat kitobni rimliklar «kodeks» deb atashgan. Tayyorlash jarayonining murakabligi, materialining qimmatligi uchun pergament unchalik keng tarqalmagan.

Eramizdan V asr muqaddam Uzoq Sharq mamlakatlarida shoyiga yozish rasm bo'lgan. Bu ham qimmatbaho material bo'lib, madaniyat rivojlana borgan sayin yozish uchun arzon materialga talab orta borgan. Olimlar qog'ozni birinchi marta ipak namati tayyorlanayotgan vaqtda paydo bo'lgan deb taxmin qiladilar. Bambukdan qog'oz tayyorlagan ustaning nomi bizga nomaium. Bambuk tozalanib, maydalab qirilib, bir necha kun ohakka bo'ktirib pishirilgan, keyin sovitilib, uni maydalab yopishqoq bo'tqasimon massa paydo bo'lgunga qadar suv qo'shib aralash-tirilgan. Bu bo'tqasimon massa maxsus hovuzga botirilib, tezda qaytib olingan, to'rsimon tortilgan iplar ustida yupqa qatlam hosil bo'ladi. So'ngra ular press ostiga qo'yilib, suvi siqib chiqarilgandan keyin qolgan yupqa qog'oz varag'i issiq pechda quritilgan. Qog'ozni to'rda cho'kindi qoldirish usulida tayyorlash hozirgi kundagi qog'oz tayyorlash jarayoni asosida ham bor.

Anchagina pishiq, arzon xomashyodan tayyorlanadigan qog'oz barcha mamlakatlarda keng qo'llana boshlandi.

Biroq, qog'oz tayyorlashning bu jarayoni juda unumsiz edi, qog'ozga talab esa borgan sari ortardi. Keyinchalik xomashyoni maydalashda o'g'ir o'rniga tegirmon toshidan foydalanila boshlandi, shuning uchun ham qog'oz tayyorlaydigan korxonalar qog'oz tegirmonlari deb atala boshlandi.

Yevropada XV asrda kitob bosishning kashf etilishi bilan qog'ozga bo'lgan talab yanada ortdi. Mavjud ishlab chiqarish bu talabni qondirishga ojizlik qilardi.

XVII asrda Gollandiyada rol kashf etildi, uning ishlab chiqarish unumdorligi anchagina yuqori edi. Rol to'siq bilan ajratilgan oval shaklidagi vanna edi. Vannaning bir qismida pichoqli baraban, uning tagida esa pichoqlardan qilingan rejaka joylashtirilgandi. Vannaga latta-putta solib, ustidan suv quysa, baraban aylanib, suvni uzluk-siz harakatga keltirib, pichoqlari bilan lattani maydalab qog'oz massasini hosil qilgan. Biroq quyish ishlari qo'lda bajarilgan. Qog'oz tayyorlashda XVIII asrda fransuz Nikola Lui Rober kashf etgan *samocherpka* — birinchi qog'oz mashinasi inqilob bo'ldi. Bu mashina valikka o'rnatilgan mis to'r bo'lib, qog'oz massasi chan ostida to'xtovsiz aylanib turgan. Chandagi qog'oz suzib oluvchi g'ildirak yordamida mis to'rga solingan, natijada suv oqib ketib, to'rda tolalarning yupqa qoplami qolgan. To'rning gorizontal qismining oxirida valik bo'lib, qog'oz lenta shunga o'ralgan. Tayyor qog'oz lenta valikdan olinib quritilgan.

XIX asrda saksoniyalik to'quvchi Keller birinchi bo'lib, qog'oz tayyorlashda eng arzon xomashyo — yog'ochni maydalash usulini topdi. Yog'ochni maydalashda u doimo ho'llab turiladigan charx topishdan foydalandi. 1844-yilda u yog'och massasini mayda-laydigan mashina — defibrerni qurdi. Yog'ochdan qilingan qog'oz-ning lattadan qilingan qog'ozga nisbatan pishiqligi kamroq bo'lib, yorug'lik ta'sirida xiralashardi. Yog'och massadan sellulozani ajratishga faqat 1857-yilda ingliz ximigi F. Xautan muvaffaq bo'ldi. U yog'och massasiga qaynoq kaustik soda eritmasi bilan ishlov berdi. Qog'oz massasi yog'och selluloza va toidirgichlar (bo'r, bo'yoq moddalari, yelim)dan iboratdir. Selluloza qanchalik ko'p bo'lsa, qog'ozning sifati shuncha yuqori bo'ladi.

Qog'oz ishlab chiqarish xomashyosi. Qog'oz ishlab chiqarishda yog'och, poxol (somon) ip-gazlama, ishlatilgan eski qog'oz (makulatura) xomashyo hisoblanadi.

Ip-gazlamadan, asosan, qog'ozning qimmatbaho va maxsus navlarini ishlab chiqarishda foydalaniladi. Poxoldan karton, o'ram qog'ozlari tayyorlanadi. Makulatura turli navdagi qog'ozlarni tayyorlashda yaxshi xomashyo hisoblanadi. Poxol va, asosan, yog'ochdan qog'oz ishlab chiqarishning asosiy xomashyosi bo'lgan selluloza tayyorlanadi.

Qog'oz tayyorlashning texnologik jarayoni. Qog'oz ishlab chiqarish murakkab texnologik jarayon bo'lib, unda turli xomashyo va ximikatlar ishlatiladi. Selluloza qog'oz kombinati turli korxonalar kompleksi bo'lib, u yog'och ombori, qog'oz fabrikasi, smola va yog'och zavodini o'z ichiga oladi. Qog'oz smola kombinatlari daryo va ko'llar qirg'og'iga quriladi, chunki qog'oz ishlab chiqarishda suv ko'p talab qilinadi, bundan tashqari, yog'ochni oqizish ham qulaydir. Kombinatga kelgan g'o'lalar uzunligi 1 metr 20 sm yoki 1 metr-u 25 sm qilib qirg'iladi, ular balans deb atalib, po'stloq shiluvchi apparatlarga o'tadi. Ular chanli suvda aylanib turadi. Baraban aylanar ekan, balanslarni qobirg'aga va bir-biriga ishqalanishga majbur qiladi. Shu yo'sinda ular po'stdan ajraladi va po'stlar qobirg'alar oralig'idan o'tib ketadi.

Tarkibida kletchatka miqdori ko'p bo'lgan qora qarag'ay selluloza tayyorlashda eng yaxshi xomashyo hisoblanadi. Balanslar maydalash mashinalarida payrahalarga aylantiriladi,

ular maxsus mashinalarda saralanib, qaynatish qozoni tepasidagi bunkerga uzatiladi, bu yerga pishiradigan kislota va bug' kelib turadi. Kislota, odatda, oltingugurt kolchedanidan tayyorlanadi. Payraha qozonda 7—10 soat davomida 135—150° haroratda qaynatiladi. Shundan so'ng massa tagi to'rsimon hovuzga chiqariladi, u yerda suv oqimi bilan turli aralashma quyqalardan tozalanadi. Shundan so'ng maxsus mashinalarda yirik zarralari ajratib olinib, quyultiriladi va hovuzlarda saqlanadi. Sellulozani jo'natish qulay bo'lishi uchun u presslanadi, quritiladi va list-list qilib qirilib, qadoqlanadi.

Balanslarning ikkinchi qismi yog'och zavodida maydalovchi mashinalar — defibralarda aylanuvchi dumaloq toshlar yordamida maydalanadi. Shundan so'ng tarkibida tola bo'lgan bo'tqasimon massa, payrahatutkichdan o'tib, maydalanmagan qismlar o'sha yerda qoladi. Markazidan qochirma navlariga ajratishda massadan yirik, maydalanmagan zarralar ajratib olinadi va yog'och massasi maxsus saqlanadigan hovuzga o'tadi, qog'ozning navi tarkibidagi selluloza va yog'och massasiga bog'liq bo'ladi.

Qog'oz massasini yanada in'ichkaroq tolalarga ajratish uchun maxsus apparatdan takror o'tkaziladi. Maydaiash ba'zan bir sutkadan ortiq davom etadi, tola qanchalik ingichka bo'lsa, ular bir-biriga shunchalik yaxshi birikadi, demak, qog'ozning navi ham, sifati ham yuqori boiadi. Massaga turli kimyoviy moddalar bilan ishlov beriladi, rang uchun kaolin (oq loy), turli bo'yovchi moddalar, pishiqroq boisin uchun kanifol yelimi qo'shiladi. Har bir qog'oz navi o'z tayyorlanish retseptiga egadir. Tayyor qog'oz massasi quvurlar orqali aralashiriladigan hovuzga o'tadi, massa yana maydalanadi va kerakli moddalar qo'shiladi hamda u qog'oz qiluvchi mashinaga o'tkaziladi. Bunday mashina eni 6—8 m, uzunligi 100—120 m bo'lgan kattagina konveyyerdur, bunday mashinalar sutkasiga 400 t qog'oz chiqaradi. Juda mayda teshikli oxiri yo'q metall to'r valiklarda daqiqasiga 500 m tezlikda harakat qiladi. Qog'oz massa metall to'rga uzluksiz tushib, u bilan birga harakatda boiadi. To'r ustida apparatlarning butun bir majmuyi bo'lib, ular siqilgan havo oqimi yordamida qog'oz massasidagi suvni so'rib oladi. Nam qog'oz massasi sukno ustiga o'tadi. Sukno qog'ozni ikki valik orasiga olib kiradi. Bir qator presslashlardan so'ng qog'oz chizig'i qaynoq qurituvchi silindrlarga yopishib o'tadi. Qog'ozni silliqlash uchun u sovuq mis silindrlari va cho'yan vallar orqali o'tkazilib polga tushiriladi, mashinaning bu qismi glezer deyiladi. So'nggi bosqich qog'ozni rulonlarga o'rash va iste'molchilarga jo'natishdir.

Qog'oz va kartonning sanoat va turmushda *qo'llanishi*. Qog'ozga kitob va gazetalar bosiladi, undan yozishda foydalaniladi. Hozirgi kunda qog'ozning xilma-xil navlari ishlab chiqarilib, undan faqat turmushda emas, balki sanoatda ham foydalanilmoqda.

Fan va madaniyat beqiyos rivojlangan davlatda ishlab chiqarilayotgan qog'ozning yarmidan ko'prog'i bosiladigan gazeta va yoziladigan qog'ozlardur. Qog'ozlar turli tovarlarni (oziq-ovqat mahsulotlari, yashiklar, qadoqlash qoplari) qadoqlash va o'rash uchun ham sarflanmoqda.

Texnikada qog'ozning maxsus navi va kartondan keng foydalaniladi. Telegraf lentasi, fotosurat qog'ozi, elektr o'tkazmaydigan qog'oz shular jumlasidandur. Qog'oz massasi va asbest aralash-masidan asbestli o'tga chidamli karton, gips bilan aralashmasidan esa quruq shtukaturka listlari tayyorlanadi.

Oddiy qog'oz suvda namlanadi va oson yirtiladi, undan tayyor-langani fibra — juda pishiq va yengil material boiib, undan g'ilof-lar, chamadonlar va shu kabilarni ishlab chiqarishda foydalaniladi. Qog'oz massasidan turli o'yinchoqlar, xonalar bezaklari, maxsus modda singdirilgan, nam o'tkazmaydigan qog'ozdan sut mahsulotlari ucfcun tara, muzqaymoq stakanlarini tayyorlashda foydalaniladi.

Har yili qog'ozning eng yangi navlari yaratilmoqda. Maxsus elektroximik qog'ozning kashf etilishi tufayli o'ying orqa tomonini suratga tushirishga muvaffaq boiindi.

Qog'oz va kartonning klassifikatsiyasi. Qog'oz va karton faqat poligrafiya sanoatidagina emas, balki xalq xo'jaligining hamma tarmoqlarida ham keng qoilaniladi. Selluloza qog'oz sanoati qog'oz va kartonning ikki yuzga yaqin turini ishlab chiqaradi. Yuqorida aytib o'tilganidek, texnikada qog'ozning telegraf va magnitlangan magnitofon lentalari, foto sezgir qog'ozlar, elektr o'tkazmaydigan qog'ozlar, nam o'tkazmaydigan fibra va shu kabi xilma-xil turlaridan keng foydalaniladi.

Qog'ozdan qurilishda ham keng foydalaniladi. Masalan, qog'ozdan g'isht, to'siqlar uchun plitalar tayyorlanadi.

Qog'ozga kitoblar, gazetalar bosilishini, unga ruchka, qalam bilan yozilishini barcha o'quvchilar yaxshi biladilar. Shuning uchun mehnat taiimi o'qituvchisi bolalarning ko'proq e'tiborini bolalar qog'ozning turmushda tez-tez uchratadigan yoki qoi mehnati darslarida foydalaniladigan turlariga jalb qilishi lozim.

Gazeta qog'ozini eng arzon va ko'p tarqalgan qog'oz turidir. Sifatiga ko'ra unchalik pishiq emas, namlikni, yelimni yaxshi singdiradi.

Yozuv qog'ozini — sathi silliq, yelim singdirilgan, namlikni kam-roq singdiradi. Narsalarni konstruksiyalash, muqovalash, kartondan yasalgan narsalarni yelimlashda juda qulay.

Chizmachilik qog'ozini — eng pishiq va qalin qog'oz. Lattadan tayyorlanadi, uning oliy navi qoida quyiladi. Undan karnaval maskalari, lito va shu kabilarni yasashda foydalaniladi.

Rasm qog'ozini — 2 raqamli bo'lib, to'liq sellulozadan tayyorlanadi, oliy naviga 25 % latta qo'shiladi. Qoi mehnati darslarida, shuningdek, chizmalar chizishda foydalaniladi.

Rangli va jiloli qog'oz mehnat darslarida keng qo'lanib, appli-katsiya, muqovalash ishlarida foydalaniladi.

Yelimlangan qog'oz — jilo berilgan qog'oz bo'lib, bir tomoniga yelim surtilgan, qoi mehnati darslari uchun juda qulay.

Rangli jild qog'ozini — turli ranglarda bo'yalgan, jilo berilgan rangli qog'ozning o'rnini bosib, mehnat darslarida keng qo'laniladi.

Shagren naqshdor qog'ozini muqovasozlikda va tayyor narsalarning ustidan yopishtirishda, archa o'yinchoqlarini yasashda ishlatiladi.

Gulqog'ozning rangi va guli turlicha bo'lib, muqovalash, narsalarning ustidan yelimlash, bezash ishlarida keng foydalaniladi.

Kalka qog'oziga shaffoflik berish uchun mum va moy singdiriladi. Yaxshi, sifatli kalka qog'ozining hatto tozalangan joyida ham tush yoyilib ketmasligi kerak. Kalka qog'oz archa o'yinchoqlari yasash, sahnani bezash, rasmlarni qayta tushirish ishlarida ishlatiladi.

MiLlimetrli qog'oz — sathi bosma to'r shaklida tayyorlanadi.

Filtr qog'oz — yelimlanmagan qog'ozdir.

Karton qog'ozini deb 1 kv. m 250 grammdan ortiq bo'lgan qog'ozga aytiladi.

Oq karton — uni qirqish oson, o'zi unchalik pishiq emas, tez sinadi. Bu karton yelimni ko'p shimadi, ko'pincha yelimdan shishadi ham. Undan mayda narsalarni muqovalashda foydalanish mumkin.

Sariq karton oq kartondan ko'ra pishiqroq, egiluvchan, yaxshi qirqiladi. Yelimdan shishmaydi. Turli ishlarda foydalaniladi.

Kulrang karton — oq va sariq kartondan pishiqroq, qirqish qiyin. Pichoq karton massasidagi qumdan tez o'tmaslashadi. Kartonning bu navidan o'ta pishqlikni talab qiluvchi narsalar tayyorlanadi.

Rangli karton — yupqa, egiluvchan, sathi turli rangda jilo berilgan, ishlov berish oson va ko'rinishi chiroyli. Undan hajmi kichik narsalar, papkalar, muqovalar tayyorlash ma'qul. Uning ustidan boshqa narsa yopishtirishga hojat yo'q.

2.MAVZU: QOG'OZNI STANDARTLASH VA XUSUSIYATLARI.

REJA:

1. Qog'ozni standartlash.
2. Qog'oz va kartonning asosiy xususiyat.
3. Qog'ozni bo'yash usullari.
4. Moybo'yoq bilan bo'yash.

Tayanch tushunchalar va iboralar:

Suv, kleyster, suyuq yelimga namlanganda u cho'ziladi, quritilganda kirishadi, qog'oz uzunasiga qaraganda ko'ndalangiga ko'proq cho'ziladi

Qog'ozni standartlash. Sanoatda standartlash katta ahamiyatga egadir. Standart deganda mahsulotning malum sifatini, u yoki bu buyumning ma'lum o'lchamlari belgilanishi tushuniladi. Qog'oz sanoatida ham qog'ozning o'lchami va navlari standartlashgandir. Yozuv qog'ozini sotuvga 250 va 500 varaqdan qilib o'ralgan holda chiqariladi, u katak yoki bir chiziq qilib chizilgan yoki

umuman chizilmagan bo'ladi. Bir chiziq yoki katak qilib chizilgan qog'oz-lardan malum o'lchamga va ma'lum varaqqa ega bo'lgan daftarlar chiqariladi.

Yozuv qog'ozini bir-biridan tarkibidagi qog'oz massasi, qalinligi, og'irligi va boshqa xususiyatlariga ko'ra farq qiluvchi to'rt navda chiqariladi.

Yozuv qog'ozining oliy navi 0, qolganlari muvofiq tarzda 1, 2, 3, raqamlariga egadir.

Qog'oz va kartonning asosiy xususiyatlari. Quruq holdagi qog'oz nisbatan pishiq materialdir. Qog'oz naviga ko'ra suvda iviydi, yumshoqlashadi, pishiqligi yo'qoladi. Qog'oz yaxshi taxlanadi, agarda buklangan joy yaxshilab silliqlangan bo'lsa, qog'oz shu shaklni saqlab, oldingi holiga qiyinlik bilan qaytadi, bunda buklanishdan hosil bo'lgan chiziqlar saqlanib qoladi. Suv, kleyster, suyuq yelimga namlanganda u cho'ziladi, quritilganda kirishadi, qog'oz uzunasiga qaraganda ko'ndalangiga ko'proq cho'ziladi.

Qog'oz tayyorlashda ko'pgina miqdordagi tolalar uzunasiga joylashadi, shuning uchun ham qog'oz ko'proq kengayadi; ko'ndalang yo'nalishda o'raladi.

Qog'oz oson tortiladi, eniga nisbatan bo'yiga yaxshilab bog'langan joydan osonroq yirtiladi. Qog'oz yaxshi yonadi. Uni faqat yelim bilan emas, balki kleyster bilan ham yopishtirish mumkin. Qog'ozni pichoq, qaychida osonlik bilan qirqish mumkin.

Qog'oz silliqligiga maxsus ishlov berish — qog'oz massasini qaynoq silindrsimon vallar orqali o'tkazish yoki unga yelim va lokli bo'yoq qoplash bilan erishiladi.

Qog'ozning ayrim navlari siyoh bilan yozishga yaroqli, bo'yoq uchun yaroqsiz bo'ladi.

Qog'ozning bu xususiyatlariga unga maxsus kanifol, jelatin, yelim, glinozem berish orqali erishiladi. Yozuv qog'oziga yelim singdirilgan bo'lib, siyoh yoyilib ketmaydi, gazeta qog'ozini esa bosmaxona bo'yog'ining chuqur botmasligiga moslangan bo'lib, siyoh unda yoyilib ketadi. Qog'ozning maxsus ishlov berilgan navlaridan boshqalari havo va suvni o'tkazadi.

Ushlaganda qattiq, egilmaydigan ko'ringan karton nam tekkanda shishadi, yumshab yoki bo'shashib, chidamsiz bo'lib qoladi. Karton naviga ko'ra egiluvchan va sinuvchan bo'ladi.

Birtomoniga qog'oz yopishtirilgan karton qog'oz yopishtirilgan tomoniga qayishadi. Karton uzunasiga ham, ko'ndalangiga ham bir xil kesiladi. Uni yirtish qiyin. Karton yonadi. Ammo qiyinlik bilan maxsus eritma singdirilgan kartonlar yonmaydi.

Qog'ozni bo'yash usullari. Ko'pincha qo'l mehnati darslarida ishni bajarish uchun kerak bo'lgan rangdagi qog'oz topilmay qoladi. Tayyorlanadigan narsaning chiroyli chiqishi esa tanlangan rangga bog'liqdir. Shuning uchun o'qituvchi qog'ozni bo'yash malakasini mukammal egallagan bo'lishi va uni o'z o'quvchilariga o'rgatishi lozim.

Qog'ozni bo'yashda quyidagi bo'yoq va moslamalardan foydalaniladi.

Akvarel bo'yoqlar — suvda eritiladi, tyubiklardagi akvarel bo'yoqlardan foydalanish juda qulay.

Anilin bo'yoqlar bilan gazlama, qog'oz, karton yaxshi bo'yaladi. Bu bo'yoq poroshok holda sotilib, issiq suvda oson eriydi.

Moybo'yoqlarning tayyor aralashtirilganini olish lozim. Quyuq pastasimonidan foydalanish mumkin, ular alifmoy bilan suyultiriladi.

Quyuq bo'yoqlarning eng yaxshilari toza, ochiq rangdagilafi badiiy bo'yoqlar deyilib, tyubiklarda sotiladi. Bo'yoq tanlashda faqat ularning rangigagina emas, balki xususiyatlariga ham e'tibor berish kerak.

Qizil bo'yoqlardan — temirli surikni, belilani, ruxlisini, sariq rangdan, ruxli kronni, yashilini, xrom oksidini, ko'kish ultra-marinni olish kerak.

Moybo'yoqlar sekin quriydi, ularning qurishini tezlatish uchun 100 g bo'yoqqa 2 g atrofida maxsus sikativ eritmasi quyiladi. Agarda bo'yalgan sath haddan tashqari yaltiroq bo'lmasligi talab qilinsa, bo'yoqqa ozgina skipidar aralashtiriladi. Moybo'yoqlar og'zi zich yopiladigan tunuka bankalarda saqlanadi. Moybo'yoq qurib qolmasligi uchun uning ustiga alifmoy yoki suv quyib qo'yiladi.

Yelimli bo'yoq yoki guashda karton yaxshi bo'yaladi, biroq bu bo'yoqlar quyosh nurida tezda ayniydi.

Papiros qog'ozini va oddiy yozuv qog'ozini bo'yash oson. Qog'ozni bo'yash uchun tog'orachada anilin bo'yog'i kerakli rangda va ottenkada eritiladi, bunda bo'yoq quriganda rangi ochiqroq bo'lishini hisobga olish kerak. Tayyorlangan bo'yoqqa qog'ozni bir chetidan ushlab turib botirib olinadi, so'ngra uni qisqichlar yordamida quritish uchun osib qo'yiladi, u bir oz qurigach, chap tomonidan iliq dazmol bosiladi.

Qog'ozni bo'yashning ikkinchi usulida qog'ozga suyuqlashtirilib bo'yoq aralashtirilgan sirach suriladi. Sirach yuqorida aytib o'tilgan retsept bo'yicha tayyorlanib, unga suvda eritilgan guash (akvarel, anilin) bo'yog'i qo'shib, yaxshilab aralashtiriladi va uni qog'oz-ning ustiga mo'yqalam bilan suriladi. Qog'oz gazeta qoplangan taxtaga knopkalar bilan mustahkamlangan bo'lib, uni avval o'rtasidan bir chetiga, so'ngra ikkinchi chetiga qarab bo'yaladi. Rangli sirach qoplangan qog'ozga turli rasmlarni tushirish mumkin. Bo'yalgan qog'oz qurigach, unga ochiq spirt loki beriladi yoki mumlangan sukno bilan sayqal beriladi.

Qog'ozni «sachratib» bo'yash ham mumkin. Buning uchun akvarel bo'yoq suyultiriladi va unga tish cho'tkasini botirib olinadi.

Qog'ozni ustida chap qo'lda eski taroq yoki mayda metall to'rni ushlab turib, uning ustidan bo'yoqqa botirilgan tish cho'tkasi vurgiziladi. Natijada qog'ozning ustini bo'yoq mayda xol tarzida qoplaydi. Bo'yashni turlicha amalga oshirish mumkin, ya'ni avval bir rangni, keyin ikkinchi rangni sachratish mumkin. Qog'ozning ustiga siluet qo'yib, bo'yoq sachratilsa, siluet olinganda qog'oz ustida oppoq rasm qoladi, agarda trafaret qo'yilsa, oq qog'ozda rangli rasm paydo bo'ladi. Bo'yashning bu usulida pulverizatoridan foydalanish mumkin.

Moybo'yoq bilan bo'yash. Moybo'yoq bilan bo'yash bir tonli va marmarsimon bo'lishi mumkin. Har ikkala holatda ham bo'yoq bir xil tayyorlanadi. Moybo'yoq kerosin bilan qaymoq darajasigacha suyultirilib, bo'yash amalga oshiriladigan idishdagi suvga quyiladi. Bir tonli bo'yashda bir xil rangdagi bo'yoqdan foydalaniladi. Suv ustiga quyilgan bo'yoq tayoqcha bilan ohista aralashtiriladi, bunda bo'yoq suv ustida yupqa rangli qatlam (plyonka) hosil qilishi kerak. Qog'oz ana shu qatlam ustiga ohista qo'yib olinadi. Qog'oz quritilgach, dazmollanib, so'ngra unga rangsiz spirtli lok surtiladi. Agar qog'oz marmarsimon rangga bo'yaladigan bo'lsa, idishdagi suvga bir necha xil bo'yoq solinib, ohista aralashtiriladi.

Shaffof rangdagi qog'ozni tayyorlash uchun oddiy yozuv qog'ozining har ikkala tomonini kerosin (o'simlik moyi yoki boshqa yog'lar)ga botirib, undagi ortiqcha yog'lar quruq tampon bilan artib olinadi. Qog'oz moyni ko'p shimib olmasligi uchun uni gazeta yoki o'rashga mo'ljallangan qog'oz o'rtasiga qo'yib, uning ustidan iliq dazmol yuritiladi. Bunday qog'oz qo'l mehnati darslarida kalkaning o'rnini bemalol bosa oladi.

Murakkab o'yinchoqlarni yasashda qog'ozga tez yonishdan saqlovchi modda singdiriladi.

Suvga chidamli qog'ozni eritilgan issiq mum yoki mumning parafin bilan aralashmasini singdirish orqali olinadi. Maktab amaliyotida suv tegirmonining parraklari, qayiqchalarga xuddi shunday ishlov beriladi.

«Tilla» va kumush qog'ozlarni tayyorlash uchun aluminli va tillarang bronza kukunlaridan foydalaniladi. Erituvchi tinktura, odatda, kukun bilan birga sotiladi. Metall kukunlarini rangsiz spirt lokida ham aralashtirish mumkin. Agarda qog'oz ustini rasm bilan bo'yash kerak bo'lsa, metall kukuni kraxmal sirachda yoki dekstrinli yelimda eritilib, qog'ozni bo'yagandek bo'yaladi. Biroq bu bo'yoq unchalik pishiq chiqmaydi.

Qog'ozni bo'yashda bo'yalayotgan qog'oz tagiga gazetani bir necha qavat qilib solish kerak. Ular knopka bilan stolga mahkamlab qo'yiladi. Bo'yalgan qog'ozga mum yoki lok bilan sayqal beriladi.

3.MAVZU: QOG'UZ VA KARTONGA ISHLOV BERISH USULLARI.

REJA:

1. Qog'ozni buklash usullari.
2. Qog'ozni qaychi bilan qirqish.
3. Qog'ozni yopishtirish.

Tayanch tushunchalar va iboralar: Predmetning turli detallari har xil usullarda, ya'ni maxsus klapanlar, chiziqlar yordamida yopishtirilishi, hoshiyalash yordamida birlashtirilishi, gazlama yopishtirilishi, ip bilan tikilishi, sim, kanop va shu kabilar bilan jipslashtirilish

Qog'oz va kartonga ishlov berish usullari

Qog'oz va karton boshlang'ich sinflar mehnat darslarida eng ko'p qo'llanadigan materiallardir. Bolalarbu materiallarga kundalik hayotda ham ko'p inart-a duch keladilar.

Qog'oz va kartonga ishlov berish usullari unchalik murakkab emas, bolalar ularni osonlik bilan o'zlashtirib oladilar. Qog'oz va kartonga ishlov berish yuzasidan egallangan malakalar keyinchalik barcha kasb-hunar turlari bo'yicha mehnat ta'limida keng qo'llaniladi.

Qog'ozni buklash usullari. Qog'oz varag'ini teng ikkiga buklash uchun qog'oz stol yoki parta ustiga qo'yiladi va o'ng hamda chap qo'l bilan qog'ozni o'ziga yaqin turgan tomonining ikki uchidan ushlab, uni pastki uchlari bilan tenglashtiriladi. Bunda qog'ozning shkalalar qirrasini bir-biriga to'g'ri tushishi kerak. Ana shundagina qog'oz qo'l bilan tekislanib, uning bukilgan chizig'i ustidan tirnoq bosib yurgiziladi.

Qog'ozning bukilgan foyidan yirtish. Qog'ozni yirtishdan oldin avval ehtiyotlik bilan oclhiladi, uning bir tomoni o'ng qo'l bilan bosilib, chap qo'l bilan bukilgan chiziqdan sekin yirtiladi. Bukilgan chiziq ustiga chizg'ichni qo'yib ham qog'ozni yirtish mumkin.

Qog'ozning bukilgan foyini pichoqda qirqish. Qog'ozni buklab, tirnoq bilan bosib iz tushiriladi. Shundan so'ng uning buklangan chizig'ini o'ng tomonga qilib stol ustiga qo'yiladi, uning orasiga pichoqni tiqib yurgiziladi.

Qog'ozni chiziq bo'yic/ha pichoq bilan qirqish. Qog'ozni pichoq bilan qirqish uchun taglik taxta bo'lishi kerak. Belgilangan chiziq ustiga cheti chiqqan metall chizg'ich, falslineyka qo'yilib, chap qo'l bilan qattiq bosiladi. Pichoq o'ng qo'lida bo'lib, ko'rsatkich barmoq pichoqning o'tmuas tomoni ustida, katta va o'rta barmoq esa pichoq yuzini ushlab turadi. Pichoqni o'zi tomonga egib, pichoq bilan taglik taxta o'rtasida **35—45** gradusli burchak hosil bo'lishi lozim, uning damini chizg'ichga tekkizib, faqat bir tomonga, pastga qarab yurgiziladi. Pichoqning uchi o'tkir bo'lishi kerak, aks holda u qog'ozni yirtib) yuboradi. Kesayotganda pichoqni qattiq bosmaslik kerak, aks holda u chetga chiqib ketishi mumkin.

Qog'ozni taxta ustida takror-takror qirqish oqibatida turli chiziqlar qolmasligi uchun uning ustiga karton yoki bir necha qavat qog'oz solinadi.

Karton ham xuddi shu usulda qirqiladi, biroq u qalin bo'lganligi va pichoqni bir marta o'tkazganda qirqib bo'lmasligi tufayli pichoqni ayni bir chiziqning o'zidan. faqat yuqoridan pastga tomon takror-takror yurgiziladi.

Kartondan doira qirqib olishda kruglorezdan foydalaniladi. Kruglorezda radiusni belgilab, uning bir uchidagi teshikka bigiz o'rnatiladi. Bu bigiz kartonni teshib, taxtaga o'tkaziladi. Kruglorezning ikkinchi ucliiga pichoqning uchi o'rnatiladi va shu orqali kartondan doira qirqiladi.

Kartonni bukish uchun unga chiziq bo'yicha pichoq yoki o'tmas predmet bilan o'yiqlik chiziq hosil qilinadi. Ana shundan so'ng karton o'yiqlikning qarama-qarshi tomoniga qo'l bilan buklanadi.

Qog'ozni qaychi bilan qirqish. Qaychi o'ng qo'lida ushlanadi. Ish vaqtida qaychini harakatsiz ushlab, qirqilayotgan qog'ozni, undagi kesish chizig'i aniq ko'rinishi uchun aylantirib turiladi.

Andaza bilan ishlash. Andazani, materialni tejash maqsadida qog'ozning chetiga qo'yib, chap qo'l bilan bosib turiladi, o'ng qo'ldagi qalam bilan andazaning chetidan chiziladi.

Qog'ozni yopishtirish. Stolning ustiga gazetani yozib, uning ustiga kerakli o'lchamda qirqib olingan rangli yoki istalgan qog'oz qo'yiladi va mo'yqalam yordamida o'rtasidan chetiga avval chap, so'ngra o'ng tomoniga qarab sirach, yelim surtiladi. Sirach yoki yelimni tez, yupqa qilib surtiladi. Sirach yoki yelim surtilgan qog'ozni yopishtiriladigan predmetning ustiga qo'yib, uning ustida g'ijimlanishlar bo'lmasligi uchun toza latta bilan bosib tekislanadi. Yassi narsalar press ostida quritiladi. Hajmli predmetlar, quritishda qog'oz shimmasligi uchun ham ichki, ham tashqi tomonidan yelimlanadi.

Montaj qilish. Predmetlar montaji va ularga yakuniy pardoz berish har bir ishning nihoyalovchi bosqichi hisoblanadi. Predmetlarni yig'ish va ularga pardoz berish usullari qilingan ish va uning xarakteriga, tayyorlangan predmetning o'ziga bog'liq tarzda amalga oshiriladi. Chunki predmetning turli detallari har xil usullarda, ya'ni maxsus klapanlar, chiziqlar yordamida yopishtirilishi, hoshiyalash yordamida birlashtirilishi, gazlama yopishtirilishi, ip bilan tikilishi, sim, kanop va shu kabilar bilan jipslashtirilishi mumkin.

4.MAVZU: APPLIKASIYA VA UNING TURLARI.

REJA:

1. Applikasiya tushunchasi.
2. Dekorativ applikasiya.
3. Geometrik shaklli applikasiyalash.

Tayanch tushunchalar va iboralar: bu rasm sathiga ayrim-ayrim parchalar (qog'oz, oyna, sopol plita, gul toj barglari, urug', tuxum po'sti) kabilar

Applikatsiya

Applikatsiya tasvirlash texnikasining turli tomonlarini qirqish (ularni fon tarzida qabul qilish) va uni materiallar hisobiga mus-tahkamlashga asoslanuvchi turidir.

Applikatsiya» tushunchasi xususiyatlari va faktura material -lariga ko'ra xilma-xil bajarilish texnikasining o'xshashligi bilan birlashgan badiiy asarlarni yaratish usullarini o'z ichiga oladi. Har bir material applikasiyasi bajarish texnikasiga jiddiy ta'sir ko'r-satuvchi xususiyatlarga ega, masalan, qog'oz, limon daraxtlari po'st-loqlari fonga turli yelimlar bilan yopishtiriladi.

Applikatsiya — badiiy asarlarni yaratishning eng sodda va oson usulidir, bunda tasvirning realistik asosi saqlanadi. Bu applikasiyani faqatgina bezash maqsadlaridagina, ko'rgazmali qurollar, turli o'yinlar uchun qo'llanmalar, o'yinchoqlar, bayroqlar, suvenirlar, devoriy gazetalar, stendlar, ko'rgazmalar va liboslarni tayyor-lashdagina emas, kartina, panno, naqshlarni va shu kabilarni yaratishda ham keng qo'llash imkonini beradi.

Dekorativ applikasiya — u naqsh, gullardan tashkil topib, alohida-alohida tasvirlar (barg, qo'ziqorin, shox, qush, mashina, odam, uy va shu kabilardan) tarkib topuvchi predmetli, hodisa, harakatlar uyg'unligini aks ettiruvchi sujetdan iborat bo'lishi mumkin.

Applikatsiya 2500 yil muqaddam ko'chmanchi xalqlarda paydo bo'lgan. Applikasiya bilan kiyim-bosh, turar joylar bezatilgan. Bu ishni bajarishda ular teri, mo'yna va namatdan foydalanishgan.

Yelim bilan ishlanganda ho'l va quruq latta bo'lishi lozim. Ho'l lattani qoiga yuqqan kleystri artish uchun, qurug'i yelimla-nayotgan tasvirlarning ustidan bosish va ortiqcha kleystri artish uchun ishlatiladi.

Applikatsiya ishida asosiy material qog'ozdir, dazmollangan va kraxmallangan gazlama boiaklaridan ham foydalanish mumkin. Bu materiallar bilan bir qatorda somon, quritilgan o'simlik, urug', danak va shu kabilardan ham foydalaniladi.

Applikatsiya ishlari doimo xotirada saqlanish hamda majburiy qoida sifatida bajarilishi lozim bo'lgan ma'lum izchillikda ado etiladi. Istalgan applikasiya sujetni tanlashdan boshlanib, undan keyin applikasiya eskizi, qog'oz tanlash, kerakli detallarni qirqish, ularni fonga qo'yish, yelimlash va nihoyat quritish jarayonlari keladi. Oddiy applikasiyalar eskizsiz bajariladi.

Applikatsiya ishini bajarishda asosiy e'tibor uning umumiy kompozitsiyasiga qaratilishi kerak. Yaxshi o'ylangan kompozitsiya, ya'ni tasvirlash lozim bo'lgan narsalarni joylashtirish applikasiya muvaffaqiyatining garovidir.

Eng oddiy applikasiya — bu geometrik figuralardan tuzilgan ornamental applikasiyadir.

Geometrik shaklli applikasiyalar

I—IV sinflarning o'quvchilari quyidagi bilimlarni egallaydilar:

1. Kvadrat, to'g'ri burchak, uchburchak, aylana qog'oz holligida va o'lchov asboblari yordamida hosil bo'lishi haqidagi mavjud bilimlarni egallaydilar.

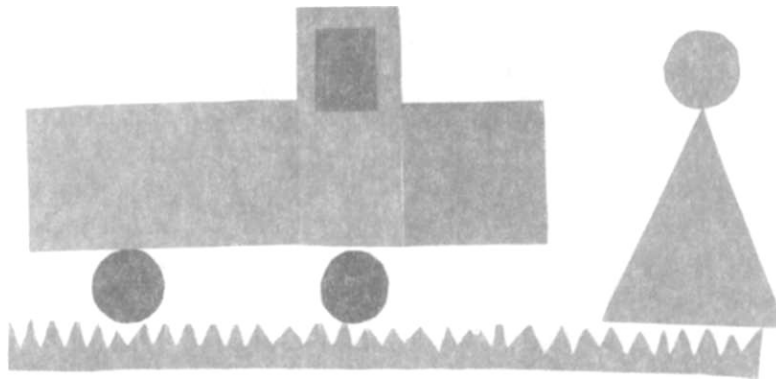
2. Badiiy didni o'stiradilar, rasm darslarida olgan bilimlarini chuqurlashtiradilar.

3. Ayrim detallarni tarilil qilib, geometrik shakllarni to'g'ri idrok etishni o'rganadilar. (Ya'ni archa bir-biriga kiygizilgan uchburchaklardan iborat.)

4. Tolalarda ranglar uyg'unligini to'g'ri tanlashni o'rganadilar. Shu asosda o'quvchilarda estetik did tarbiyalanadi.

Doira, kvadrat va oval shaklidagi ornamentlar yasash. Turli o'lchamdagi kvadrat, uchburchaklar tayyorlanadi. Kvadratda naqsh diagonal bo'yicha tuziladi, bunda shakllarni simmetrik joylashtirish qulay. Doirali naqsh markazdan radiuslar bo'ylab tuziladi.

Ko'p rangli applikasiyalar qirqish, tasvirni qismlarga ajratish bilan boshlanadi. Bu turdagi applikasiyani bajarishda o'rinni tanlash

Geometrik shakllardan tayyorlangan applikasiya. 52

muhimdir. Fon ifodalanadigan predmetlar rangidan ochroq bo'lishi lozim. Ana shunda predmet xuddi bo'rtib turgandek, yorqin ko'rinadi.

Applikatsiyaning ifodaliligi va jonliligiga erishishning usullari ko'p. Ayrim detallarning tag qismida kesiklar qilinib, yelimlashda boshqa qog'oz qo'yiladi.

Sujetli applikasiya kompozitsiyasiga ko'ra oddiy va murakkab bo'lishi mumkin.

Murakkabligi: ertaklar, hikoyalarga illustratsiya sifatida ishlanadi. Agarda sujet oddiy bo'lsa, tasvirlarni oldindan belgilamay qirqish mumkin.

Tematik applikasiya ma'lum mazmunni aks ettirishi lozim. U badiiy asar uchun illustratsiya, applikasiya, plakat bo'lishi mumkin. Predmetlar shaklini, asosiy proporsiyalarni, qismlarining o'zaro aloqasini, manzara va narsalarning hajmini, rangini, soya va yorug'lik tushayotgan tomonini munosib rang berib ko'rsatish kabilarni ifodalashi kerak.

Mozaika (koshin, naqsh) haqida malumot

So'nggi yillarda yog'ochning turli navlaridan mozaika qilish keng tarqaldi. Uni ustaxona sharoitida ham amalga oshirish mumkin. Yupqa yog'och plastinkalar (bir qavatli fanera)dan tasvir yig'iladi va keyin ularni asosga yelimlab, ustidan lok yoki politra beriladi.

Yog'och mozaika majmuyi juda qiziqarli va ishning zamonaviy turidir. Uning aniq, lo'nda, dekorativ tasvirli, yaltiroq polirotka qilingan sathi xonadonlarning zamonaviy jihozlanishiga, devorlar rangi, mebellarning qat'iy qatoriga juda mosdir.

Mozaika bilan mebellarni, jurnal stollari, yodgorliklar va shu kabi narsalarni bezash mumkin.

Mozaika — bu rasm sathiga ayrim-ayrim parchalar (qog'oz, oyna, sopol plita, gul tojbarlari, urug', tuxum po'sti) kabilarni qo'yib chiqishdir.

Mozaika ishini bajarishda rangli qog'ozlarni to'rtburchak, uc burchak, rombik va doira shaklida kesish mumkin.

Yog'ochga qo'l asboblari bilan ishlov berganda xavfsizlik texnikasining ma'lum qoidalariga rioya qilinishi talab etiladi. Asboblari va moslamalarni ishlatish qoidalarini bilish uni ishla-tayotgan har bir kishi uchun majburiydir.

5.MAVZU: TABIIY ASHYOLAR BILAN ISHLASH. TABIIY ASHYOLARNING

KLASSIFIKASIYASI

REJA:

1. Tabiiy materiallar va ishlash.
2. Tabiiy narsalarni to'plash va saqlash.
3. Tabiiy materiallardan mozaika ishlarida foydalanish .

Tayanch tushunchalar va iboralar:

Mehnat darslarida o'simliklar shoxlari, ildizlari, barglari, o'simlik, sabzavot, meva hamda rezavorlar, o'simliklarning urug'iyari, qushlarning patlari, paxta chanog'i,

boshoqlilar somoni, o't poyasi, baliq tangalari, qamish va shu kabilardan mahalliy material sifatida foydalaniladi

O'zbekiston tabiiy resurslar, foydali qazilmalar, o'simliklar va qushlarga boy o'lkadir. Respublikaning bu tabiiy boyliklari sanoatda, turmushda foydalaniladigan xomashyo bo'lishi bilan bir qatorda mehnat darslarida bajariladigan ishlar uchun tabiiy material bo'lib ham xizmat qiladi. Mehnat darslarida o'simliklar shoxlari, ildizlari, barglari, o'simlik, sabzavot, meva hamda rezavorlar, o'simliklarning urug'ari, qushlarning patlari, paxta chanog'i, boshoqlilar somoni, o't poyasi, baliq tangalari, qamish va shu kabilardan mahalliy material sifatida foydalaniladi.

Ilk yoshligidan boshlab bolalarda ona tabiatga qiziqish va muhabbatni shakllantirish va undagi go'zalliklarni tarbiyalash lozim. Tabiiy materiallar bilan ishlash o'quvchilarni tabiatni kuzatishga majbur qiladi. Kuzatishlar esa, o'z navbatida, o'quvchilarda tabiiy-ijodiy ishlarni, konstruktorlik g'oyasini, tushunchalarning aniqligini uyg'otadi. Mehnat ta'limi darslarida turli mahalliy, tabiiy materiallardan foydalanish boshlang'ich sinf o'quvchilarining mehnat topshiriqlarini bajarish jarayonidagi materialga ehtiyojlarini qondirish imkonini beradi. Sujetni, shakllarning tashqi ifodasini bildirib turuvchi materialni topish birinchi o'rinda turadi. Boshqacha bo'lishi ham mumkin. G'oyalar bor, ammo uni amalga oshirish uchun materialni topish qiyin. Buning aksi, bolalar bir stakan urug'ni to'kib yuboradilar, kutilmagan holda ular ajoyib jonivor, qush, odamchalarga aylanib qoladi, ularga nimadir, burun yoki dum qo'shish kifoyadir.

Ayrim figura va butun kompozitsiyalarni yaratishda g'oyalar qayerdan olinadi? Bolalar g'oyalarni qayerdan olishni bilishlari kerak. G'oyalar atrof-muhitdagi obraz va sujetlardan, bolalarga tanish ertak va hikoyalardan, qachonlardir ko'rilgan rasm, shakllardan va shu kabilardan olinadi.

Turli tabiiy materiallar bilan ishlash, turlicha ishlov berish, turli asboblarni tanlab ishlatish bilim, ko'nikma, malakalarni beradi.

Tabiiy materialni to'plash o'qituvchi qo'ygan maqsadga bog'liq bo'ladi. Bolalar ko'rib chiqilgan va batafsil hal qilingan yoki o'zlari o'ylab topgan sujet uchun material to'playdilar va aksincha, awal qandaydir materialni (barglar, gullar, urug'arni) to'plab, keyin qanday ishni bajarishni aniqlashlari mumkin.

Tabiiy materialni butun yil davomida to'plash lozim, chunki yilning har bir fasli o'z xususiyatlariga egadir. Erta bahorda lola gulini qurutib olish, terak popugini, daraxt va butalarning yosh novdasini, yozda rezavor va poliz ekinlarining urug'larini, turli gullarni, kuzda daraxtlarning xilma-xil barglari, mevalarini va shu kabilarni to'plash mumkin.

Tabiiy materiallarni to'playotgan har bir kishi tabiiy material-larni tartibli yig'ish va tayyorlash lozimligini bilishi, barg to'plash jarayonida daraxtlar, butalar shoxini qo'pollik qilib sindirish, gul va shu kabilarni o'ylamasdan to'plash tabiatga nisbatan vahshiylik ekanligini yodda tutishi lozim.

Tabiiy materiallarni to'plash va ular bilan ishlash tabiat-shunoslik darslari bilan bevosita aloqador. Tabiiy materiallarni to'plash bo'yicha uyushtirilgan ekskursiyalarda bolalar tabiatni qo'riqlash qonunlari bilan amalda tanishadilar. Ular tabiatni qo'riqlash va tabiiy ashyolarni bilishga asoslangan tadbirlarning butun bir kompleksidan tarkib topishini bilib oladilar. Bolalar atrof — tabiatni shaxsan kuzatishlari, tabiat elementlari va hodisa-larini konkret idrok etishlari asosida ma'lum bilimlarga ega boia-dilar.

Respublikamiz tabiati boy, go'zal va xilma-xildir. Shuning uchun ham o'z ishiga qiziqqan va izlash ko'nikmasiga ega bo'lgan o'qituvchi darslarda qo'llaydigan materiallarning hammasini batafsil bayon etib boimaydi.

Tabiiy materiallardan mozaika ishlarida foydalanish. Mozaika — monumental san'at turlaridan biridir. Turli davrlarda va turli mamlakatlarda mozaika ham qoilaniladigan materiallarga ko'ra, ham naqshiy va rasmlarga to'la boiishi jihatidan o'ziga xos xususiyatlarga ega bolgan. O'rta Osiyo madrasalari, tnachitlari, hukmdorlarning saroylari mozaika bilan bezatilgan. Mozaika hozirgi kunda monumental san'atga aylandi. Mozaika bilan binolarning tashqi qismlari, interer devorlari va xalq amaliy san'ati asarlari bezatiladi. Mozaika ishlarida oyna, sopol plitalardan foydalaniladi. Laosda rangli ko'zgu parchalaridan ajoyib mozaika asarlari yaratiladi, ular quyoshda bir-biriga qo'shilib va porlab, shodlik kayfiyatini yaratadi.

Mozaika — bu rasm sathiga ayrim- ayrim parchalar (qog'oz, oyna, sopol plita, gultoji barglari, urug', tuxum po'sti va shu kabilar)ni qo'yib chiqishdir.

Tuxum po'stidan foydalanib, mozaika ishlarini bajarish uchun tuxum po'sti kerakli ranglarga bo'yaladi. Yuviq quritilgan tuxum po'sti mo'yqalam yordamida akvarel bo'yoqlari bilan bo'yaladi. Bo'yoq quritilgandan keyin po'sti tanlangan rasimga ko'ra mayda va yirik bo'laklarga bo'linadi. Tuxum po'stidan applikatsiya qilishda shunday tasvirlarni tanlash kerakki, ularning namunalari mumkin qadar tekis va mayda bo'lishi, egri-bugri boimasligi kerak.

Mehnat darslahda ishlatilishi mumkin bo'lgan tabiiy mah-sulotlar:

1. Poliz ekinlarining urug'lari.
2. Quritilgan barglar.
3. Mevalar — olma, olcha, o'rik, uzum danagi (urug'i).
4. Baliqning tangalari va suyaklari.
5. Chig'anoqlar.
6. Yong'oq va yeryong'oq po'sti.
7. Paxta chanog'i va chigiti.

8. Somon, o'simliklar poyasi.

Ishlatish mumkin bo'lmagan mahsulotlar:

1. Guruch. 5. Mosh.

2. Oqshoq. 6. Grechixa.

3. No'xat. 7. Loviya.

4. Jo'xori. 8. Bug'doy.

Tosh ustiga bo'yoqlardan ishlov berish

Bardlardan turli applikatsiyalar

Loydan buyumlar tayyorlash

Sabzavot va meva urug'lari

Chig'anoqlar, bilan ishlash

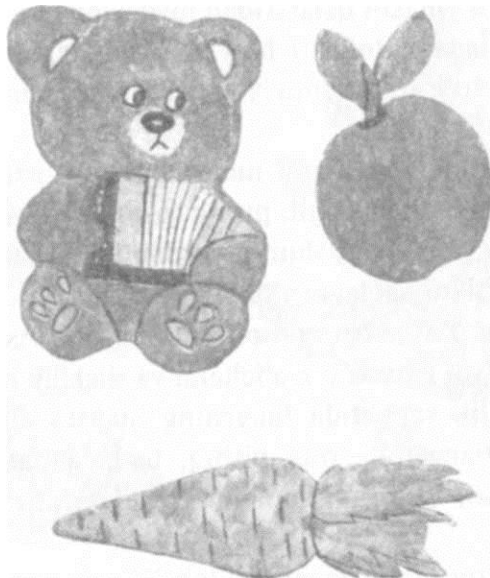
Urug'lardan turli tasvirlar tayyorlash

Ulardan pannolar tayyorlash

Tabiiy xomashyolardan unumli foydalanish

Penoplast — anchagina pishiq, juda yengil, oq rangdagi material. Undan kemasozlik, samolyotsozlik, qurilish va elektronika hamda boshqalarda foydalaniladi.

O'quv ustaxonalarida maxsus asboblarsiz turli o'yinchoqlar, postanovkalar uchun butofariyalar, texnik modellash bo'yicha suvda suzadigan modellar va shu kabilarni yasash mumkin. Penoplastni qirqish, qirish va turli materiallarga yelimlash oson, uni topish qiyin emas, ishlab chiqarish chiqindilaridan ham foydalanish mumkin. Penoplastdan narsalar yasash jarayoni juda oddiy. Rasm yoki chizmani penoplastning tekis sathiga qalam bilan chiziladi va u mayda tishli arra, lobzik bilan qirqib olinadi. Arralashda paydo boigan notekis joylar egovlab tekislanishi mumkin. Tayyorlangan materiallar turli yelimlar vositasida montaj qilinadi.

Penoplastdan bajarilgan ishlardan namunalar.

Yog'och va uning turlari haqida ma'lumot.

Yog'och eng ko'p tarqalgan materiallardan bo'lib, o'quv-chilar mashg'ulotlarda ko'p tarqalgan daraxt turlari bilan tanishib chiqishlari kerak.

Ustaxonalaridagi amaliy mashg'ulotlarda o'quvchilar, aso-san, qarag'ay, qoraqarag'ay, qayin, jo'ka, tog'terak bilan ishlash-lari kerak. Qarag'ay va qoraqarag'ay oson ishlanadi, yaxshi yelim-lanadi. Yumshoq, yengil jo'ka dekorativ o'ymakorlik uchun yaroqlidir.

Yog'och uch yo'nalishda: tolalari bo'ylab, ko'ndalang va tola-larga burchak yo'nalishida qirqiladi. Yog'ochga ishlov berishda, undan mayda narsalar yasashda pichoq, qo'larra, lobzik, par-

63 macha, shtixel (o'ymakor qalami)dan foydalaniladi. Pichoq bilan yog'och maydalanadi, tolalari bo'ylab yo'niladi, ko'ndalangiga kesiladi. Faqat to'g'ri qatlamli yog'ochni maydalashda chopqi ishlatiladi.

Yog'och — qulay va arzon materialdir. Og'irligiga ko'ra u ko'pgina materiallardan yengil, pishiq, oson va yaxshi ishlanadi, bo'yaladi, yelim, mix, bolt, shurup yordamida birikadi. Yog'och qurilmalar issiqlikni saqlaydi, kuchli tovushlarni o'tkazmaydi.

Yog'ochning o'ziga xos nuqsonlari ham bor. Asosiylari — u tez yonadi, chiriydi namda o'z o'lchami va shaklini o'zgartiradi.

Yog'ochsozlik sanoatida fanerning maxsus sirlari: suvga chidamli, armirlangan — o'ta pishiq, ustki qatlami qimmatli daraxt navlaridan qilingan qoplama ko'p qavatli qilib ishlab chiqariladi.

O'quv ustaxonalarida fanerdan lobzik arra yordamida turli dekorativ detallarni, archa bezaklari, harakatli o'yinchoqlar, modellar detallari kabilarni yasash mumkin. Tayyorlangan narsalarga lok surtiladi, politura va mum qoplanadi.

Amaliy mashg'ulotlar jarayonida o'quvchilar o'quv jarayonida va dam olish vaqtida kerak bo'ladigan ko'pgina narsalarni yasashlari mumkin. Yog'ochdan narsalar yasashda boshqa yordamchi materiallar (g'altak, sim, parolon, penoplast va shu kabilar)dan ham foydalanish mumkin.

O'ymakorlik — gravyura qiziqarli ishdir. Jo'ka va tog'terakning yupqa taxtachalari va qayin faner o'ymakorlik uchun yaxshi material bo'la oladi. Kerakli shakl va o'lchamdagi taxtacha mayda qumli jilvir bilan sayqallanadi, so'ngra unga qora tush surtiladi. Tush qurigandan keyin lok surtiladi. Rangli nusxa ko'chiradigan qog'oz yordamida rasm tushiriladi va keyin u o'ymakor qalami yordamida o'yiladi. Rasmni kompanovka qilishda shtrixlarning asosiy massasini yog'och tolalari bo'ylab tushirish kerak. 0,5 mm dan ortiq o'yimaslik, o'ymakorlik qalamining og'ishi minimal bo'lishi lozim. Ish jarayonida xavfsizlik texnikasi qoidalariga rioya qilish, chap qo'lni jarohatlamaslik uchun u qalam tig'ining orqasida bo'lishi kerak.

1-rasm. Ba'zi qog'oz turlaridan ishlangan applikatsiyalar.

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM
VAZIRLIGI**

SAMARQAND DAVLAT UNIVERSITETI

MAKTABGACHA TA'LIM FAKULTETI

MAKTABGACHA TA'LIM PEDAGOGIKA PSIXOLOGIYA KAFEDRASI

**MAKTABGACHA TA'LIMDA IJODIY FAOLIYAT
ASOSLARI**

FANIDAN

AMALIY MASHG'ULOT

1.MAVZU: QOG'OZDAN BUKLASH ORQALI O'YINCHOQLAR YASASH

Reja:

1. tulkingning oilasi

Tulkilarni yasash juda oson. Turli kattalikdagi qog'ozlardan butun tulkilar oilasini yasash mumkin. O'rov qog'ozini yoki oddiy qog'ozni turli ranglarga bo'yab yasash mumkin.

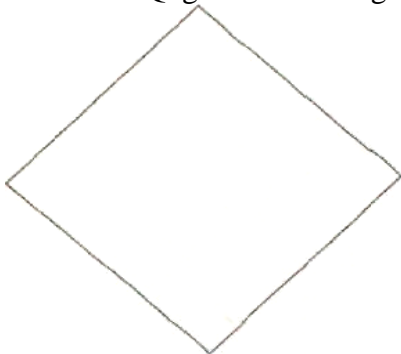
Buning uchun katta tulkiga 15x15 sm

o'rtacha tulkiga 12x12 sm

tulki bolasiga 7,5x7,5 sm

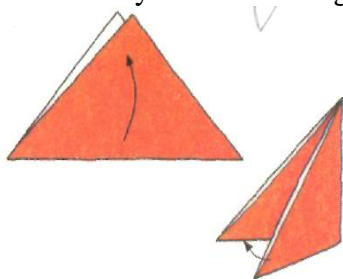
kattalikdagi qog'ozlar kerak bo'ladi.

1. Qog'ozni stol ustiga bir burchagini o'zingizga qaratib qo'ying.

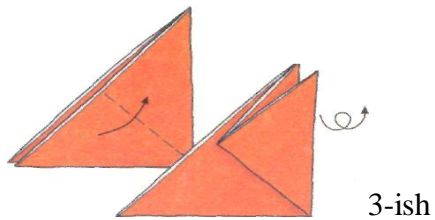
1-ish.

2. Qog'ozni yuqori va pastki burchaklarini birlashtirib buking. Bukilgan chiziqni yaxshilab bosing. Xosil bo'lgan uchburchakni o'ng tomondan chapga qarab buking.

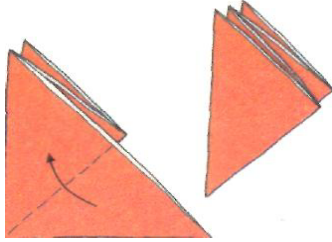
2-ish.

3. Pastki chap burchakni yuqoriga shunday bukingki, u yuqorigi burchak bilan mos tushsin.

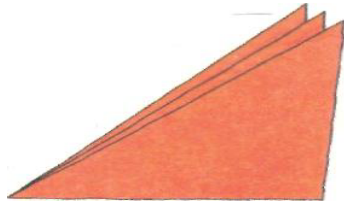
3-ish

4. Qog'ozni boshqa tomonini burib, 3 – ishdagi xarakatni qaytaring.

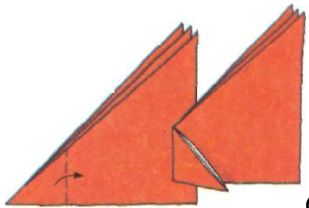
4-ish.

5. Pastki qismda bitta murakkab, yuqori qismda uchta alohida bo'lgan uchburchakni rasmda ko'rchatilgandek joylashtiring: uzun tomoni chap tomonda, uchta uchburchakli tomonini yuqoriga qilib joylashtiring.

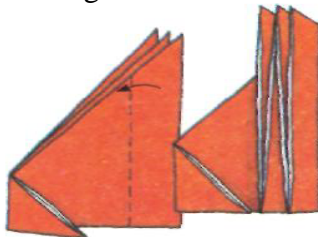
5-ish.

6. Dumni yasash uchun, pastki chap burchakni tepaga qarab qayiring. Qayirilgan tekis tomon, bukilgan dumning burchagiga tegib turishi zarur.

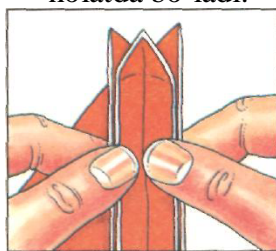
6-ish

7. O'ng tomonni 2sm buklab, qog'ozlar orasini oching. (rasmga qarang)

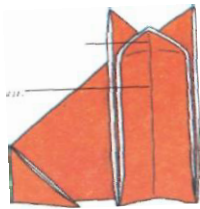
7-ish

8. Barmog'ingizni bukilgan o'rta chiziq bo'yicha ozroq bosib yurgizing, buning natijasida 8-ismda ko'rsatilgan detallarni orasi ochiladi. O'rtacha tilchasi endi yassi holatda bo'ladi.

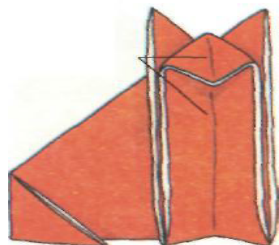
8-ish.

9. Tulkini boshini yasash uchun o'rtacha tilchani pastga qarab buking va uni ustidan shunday silangki, natijada oldinga chiquvchi rombcha hosil bo'lishi kerak.

9-ish

Tulkilarni yasash uchun dog' – dog' yoki chiziq – chiziq qog'ozlardan foydalanish mumkin.

10-ish

2. QUTICHA – YULDUZCHA

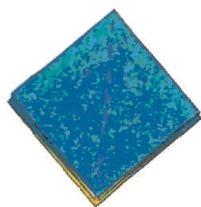
Bunday qutichalarda taqinchoqlar va boshqa mayda narsalar saqlash mumkin.

Ularni ichiga do'st va yaqinlar uchun sovg'alarni ham joylashtirish mumkin. Qutichalar ikki tomoni ikki xil rangda bo'lgan qog'oz yoki ikki xil rangli qog'ozni bir – biriga yopishtirib yasaladi.

Zarur narsalar

30x30 sm kvadratli qog'oz

1. Qog'ozdan asosni tayyorlang (98 rasm)
Uni ochiq tomonlarini yonga va burchagini o'zingizga qaratib, stol ustiga qo'ying.

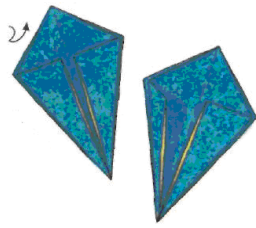
1-ish

2. Yon burchaklarini markaziy bukish chizig'iga mos tushganday qilib buking.

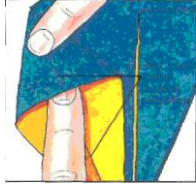
2-ish

3. Qog'ozni ikkinchi tomonini aylantiring va 2 punktdagi harakatni qaytaring. Endi chap uchburchakni stol tekisligiga perpenlikulyar holda turganday buking.

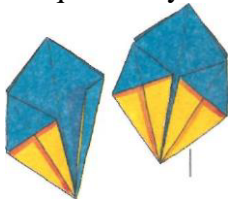
3-ish

4. Barmoqni buklangan uchburchak ichiga tiqing va uni oching. Yangi bukilgan chiziqlarni bosib, mustahkamlab chiqing.

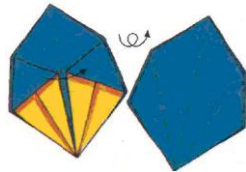
4-ish

5. O'ng uchburchakni bukib, 4 punktdagi xarakatni qaytaring. Tayyor mahsulotni orqa qismini aylantirib, qolgan ikki uchburchakni oching.

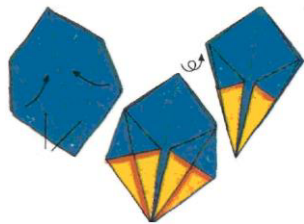
5-ish

6. Mahsulotni chap tomonini shunday bukingki, u o'ng tomon ustiga tushsin. Qog'ozni orqa qismini aylantirib, harakatni takrorlang.

6-ish

7. qog'ozni tashqi yuqor qavatini markazga, buklangan diagonal chiziqlar tomon buking. Qog'ozni orqa tomonini aylantirib, harakatni takrorlang.

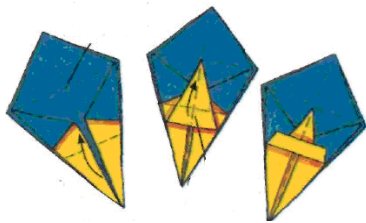
7-ish

8. Tayyorlangan qog'ozni uchli qismini pastga buking. Buklangan joyni bosib mustaqkamlang va qog'ozni oching. Tepaqismini qarama- qarshi tomonga bukib oching.

8- ish

9. Tayyorlangan qog'ozni pastki qismini rasmda ko'rsatilgan nuqta bilan mos tushganday qilib yuqoriga qarab buking. Buklangan pastki qismni joy etgunga qadar tepaga qarab buking.

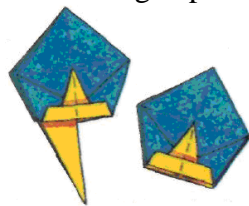
9- ish

10. Endi chap tomonni o'ng tomon ustiga yotganday qilib buking. 9 punktdagi harakatni qaytaring.

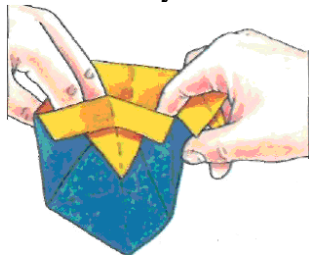
10- ish

11. Qog'ozni orqa qismini aylantirib 9 – 10 punktlardagi harakatni qaytaring. Barcha buklangan pastki tomonlarni bir darajada bo'lishini kuzating.

11- ish

12. Tayyorlangan mag'sulotni ochiq tomonidan ushlab, asta – sekinlik bilan quticha hosil bo'landay ikki tomonga torting.

12- ish

Quticha tomonlarini ichidan tashqariga qarab engil bosib chiqaring.
Tubini engilgina yuqoriga itaring.

3.KVADRAT SHAKLIDAGI QOG'OZNI BUKLASH ORQALI «XO'ROZ» O'YINCHOG'INI YASASH

O'quvchilarga dastlab xo'roz-ning surati ko'rsatiladi. So'ng savol-javoblar yordamida uning o'ziga xos tana tuzilishi umumlashtirilib, bu-gun ana shu xo'rozni qog'ozni buklash orqali yasashlari zarurligi ayti-ladi. Barcha o'quvchilar oldindan tayyorlab qo'yilgan kvadrat qog'ozni qo'llariga olib, o'qituvchi bilan ketma-ket buklab boradilar.

Dastlab kvadrat qog'oz diagonal bo'ylab buklanadi. Hosil bo'l-gan buklanish chizig'iga kvadrat - ning paski chap va yuqorigi o'ng Kmdml shaklidagi qog'ozni burchaklari uchburchak ko'rinishida buklash orqali «xo'roz» buklab qo'yiladi. So'ng hosil bo'l- o'yinchog'iniyasash.

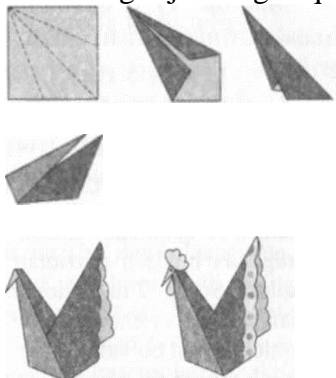
gan o'tkir uchi orqa tomonga qarata

buklanadi. Bunda har ikkala uchlik tomon ustma-ust va uchma-uch tushishi lozim. Endi ana shu hosil bo'lgan shakl «a-b» chiziq bo'ylab orqaga qarata teng ikkiga buklanadi.

Navbatdagi ish xo'rozning bo'yni uchun mo'ljallangan kichik uchburchak ko'rinishidagi qismini qo'l bilan tortib ko'tarishdan iboratdir. Buning uchun bo'yin tomon chap, dum tomon o'ng qo'l bilan ushlab tortiladi. So'ngra, rasmda ko'rsatilgandek, buklash orqali xo'rozning tumshug'i hosil qilinadi. Endi xo'rozning toji va bo'ynidagi bag'baqalari qizil rangdagi qog'ozdan qirqilib, yopishtirib qo'yiladi. Xo'rozning dumini rasmda ko'rsatilgandek qirqish orqali o'yinchoqni yasash jarayoni nihoyasiga yetkaziladi.

O'qituvchi imkoniyatiga ko'ra «xo'roz» o'yinchog'ini yuqoridagi rasmda ko'rsatilgan chizma asosida yasattirishi ham mumkin.

Rasmda «xo'roz» o'yinchog'ini buklash orqali hosil qilish tartibi ko'rsatilgan. Unga rioya qilgan holda «xo'roz» o'yinchog'ini yasang. Xo'rozning bo'yin qismini hosil qilish uchun uning umumiy tanasi teng o'rtasidan ikkiga buklanadi va uchidan ushlanib tashqariga qarata tortiladi. Natijada xo'rozning bo'yin qismi hosil bo'ladi. Navbatdagi ishda xo'rozning dum qismi qaychida qirqib chiqiladi. Bo'yin qismining yuqorisi esa tashqariga qarata rasmdagidek buklanadi. So'ng xo'rozning toj va bag'baqasi yelimlab qo'yiladi.

2. MAVZU: QOG'OZDAN HARAKATLANADIGAN O'YINCHOQLAR YASASH

Reja:

SAKROVCHI QURBAQACHALAR

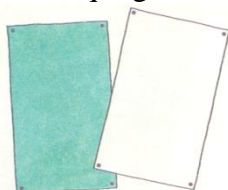

Bu qurbaqachalar sakray oladigan qilib buklangan. Ko'k qog'ozdan "suv"ni kesib olib, yashil barglardan suv o'tlarini yasab bir hovuz qurbaqa yasash mumkin.

Zarur narsalar

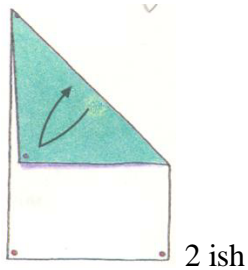
8x13 smli to'g'ri burchakli qog'oz, qizil, sariq va ko'k flamasterlar. Bu yasamalar juda zich yozuv qog'ozi yoki eski otkrytkalardan yaxshi yasaladi, chunki qalin qog'oz yaxshi prujinalanadi.

1. Qog'oz burchaklarida (ikki tomondan ham) flamaster bilan nuqtalar qo'yib chiqing. Yuqoriga ko'k, pastki burchaklariga qizil.

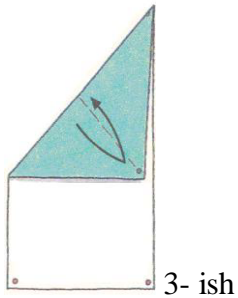

1-ish

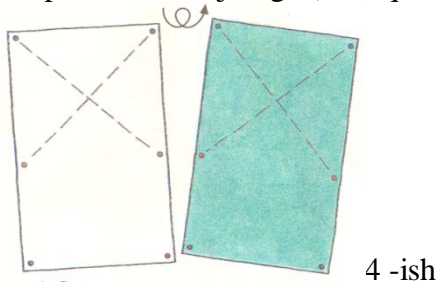
2. Qog'ozni ichki tomonini yuqoriga qilib stol ustiga qo'ying va o'ng ko'k burchakni yuqori qismini qog'ozni sariq cheti bilan moslashtirib buking va qog'ozni oching.

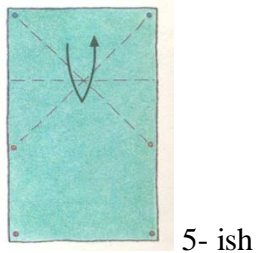
3. Endi xuddi shu tariqa chap ko'k burchakni yuqori qismini qog'ozni o'ng tomoni bilan birlashtirib buking va uni oching.

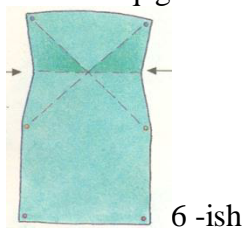
4. Yashil nuqtalar bilan yangi diagonal bukilmalarni chetlarini belgilab chiqing (2-3 punktlarda bajarilgan). Nuqtalarni rasmdagi kabi qog'oz chetiga qo'ying.

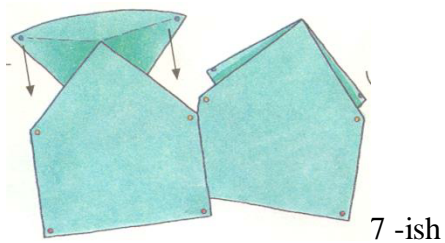
5. Qog'ozni yuza qismini yuqori qilib qo'ying va ko'k burchakli chetlarini shunday bukingki shu burchak sariq rang bilan belgilangan nuqta bilan mos tushsin va qog'ozni yozing (yeying)

6. 5 punkt bo'yicha bajarilgan oxirgi bukلام ustidan qo'llaringiz bilan silab chiqing va uni orqaga itaring. Buklovning o'rta qismi oldinga chiqishi kerak.

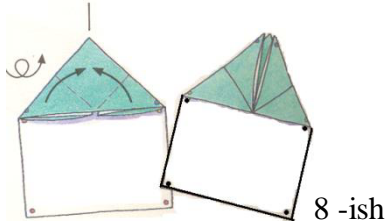

7. Qog'ozni yuqori ko'k nuqtali qismini shunday buklangki ko'k rangli burchaklar orqa qismida bo'lib, sariq rang bilan belgilangan nuqtalarga mos kelsin. Qog'ozni yassi qilib tekislang.

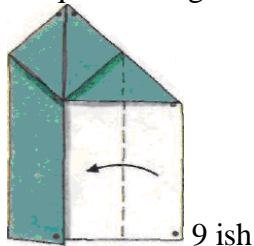
7 -ish

- Qog'ozni ikkinchi tomonini aylantiring. Ko'k burchaklarni yuqori burchakka qarab buking. Bu qurbaqani panjalari bo'ladi.

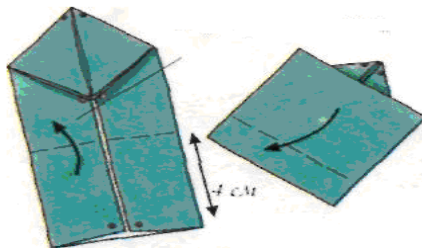
8 -ish

- Qog'ozni chap va o'ng tomonlarini o'rtaga qarab, chetlari yonma – yon tushganday qilib buking. Bukilgan joylarni bosib mustahkamlang.

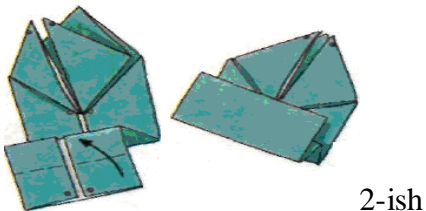
9 ish

- Oq qog'ozni uzunasiga 4 ga buklab, Qog'ozni pastki qismidan 4 sm qoldirib buklang, endi uni orqaga (pastga) buklang. Buklangan joy oldingi panjalarni pastki qismida joylashsin. Buklangan joyini bosib chiqing.

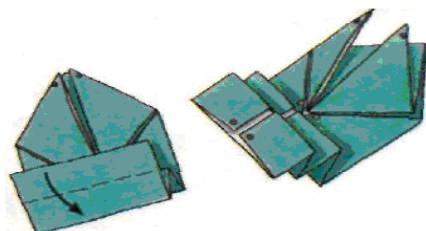
1-ish

- Shu tomonni yuqoriga qarab shunday bukingki, oxirgi buklam qog'ozni pastki qismi darajasida bo'lsin.

2-ish

- Endi shu tomonni orqaga (pastga) shunday bukingki, qog'ozni chetlari oldingi buklash bilan mos tushsin. Qurbaqa turishi uchun old panjalarni chetga qarab sekin torting.

3-ish

Ko'k qog'oz ichidagi yozuvlar

1. Bu hovuz ko'k qog'ozdan kesilgan.
2. Qurbaqalarga ko'z yopishtiring.
3. Yashil doirachalarni chetidan qoziqchalar kesib olingi.
4. Ko'zga tashlangan rangli qog'ozlardan foydalaning.
5. Qurbaqa orqasini chetiga barmoq bilan sirg'aluvchi harakat qilib bosing – qurbaqa sakraydi.

2.VARRAKLAR

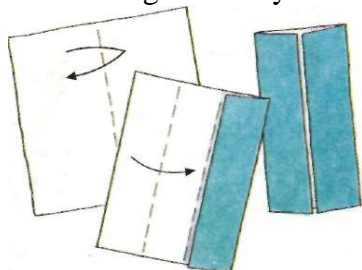

Bu yasamalarga puflasa yoki shamolga qo'yilsa, ular aylanadi.

Zarur narsalar

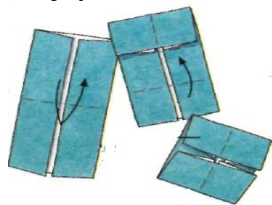
15x15 sm kattalikda kvadrat qog'oz, ingichka yog'och tayoqcha (misol uchun kabobniki), chizmachilik knopkasi yoki qalpoqchalik mixlar, Varraklar ingichka o'roq qog'ozidan yaxshi yasaladi.

1. Qog'ozni stol ustiga chap tomonini yuqoriga qaratib qo'ying va uzun tomonlarini birlashtirib buklang, oching. Endi uzun tomonlarni markaziy buklangan chiziq tomoniga shunday bukingki, ularning chetlari yonma – yon joylashsin.

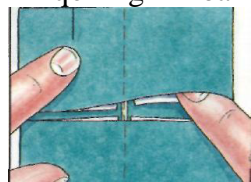
1-ish

2. Kalta tomonlarni birlashtirib, qog'ozni buklang, oching. Endi kalta tomonlarni markaziy buklov chizig'i tomon shunday bukingki, chetlari yonma – yon joylashsin. Sizda ikkita tilcha hosil bo'ladi.

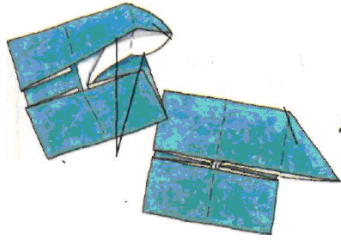
2-ish

3. Barmog'ingizni yuqori tilchani ikki qavati orasiga kirgizing. Qog'oz bir yerda o'tirishi uchun chap qo'lingiz bilan bosib turing. Tilchaning chap tomonini boshqa qo'lingizni barmog'i bilan ushlab turing.

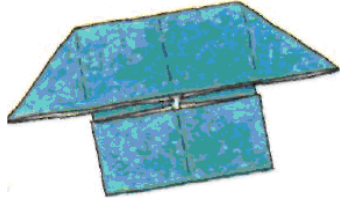
3-ish

4. Barmog'iningizni o'ngga qarab oxista suring. Bunda qog'ozni tashqariga shunday tortib chiqaringki, uchburchak hosil bo'lsin. Uchburchakni o'ng tomonini bosib tekislang, uning pastki tomonlari mos tushishi lozim.

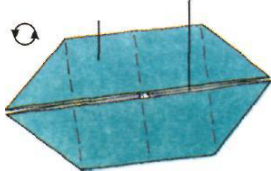
4-ish

5. Barmog'iningizni yuqori tilchani chap qavatlariga orasiga kirgizing. Chapga xuddi shunday uchburchakni tortib chiqaring.

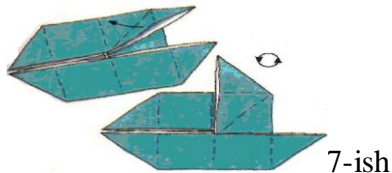
5-ish

6. Qog'ozni pastki qismini yuqoriga aylantirib 3-5 punktlarni qaytaring. Tayyor maxsulotni yuqori va pastki tomonlari rasmdagidek mos tushishi kerak.

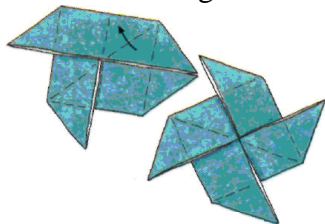
6-ish

7. Qog'ozni uchburchaklar yon tomonga qaraganday qilib qo'ying. Yuqori qismni o'ng uchburchakgini tepaga, burchagi chiqib turganday qilib buking.

7-ish

8. Qog'ozni tepani pastga qilib aylantiring. Tepaga o'ng tomonni yuqori uchburchakgini buking. Varrak tayyor

8-ish

Varrakni tayoqchaga qanday mahkamlash kerak.

9-ish

Varrakni o'rtasini chizmachilik knopkasi yoki qalpoqchali mix bilan teshing. Knopkani tayoqsani yuqori qismiga kirgizing. Knopkani oxirigacha kirgizing. Knopkani oxirigacha kirgizmang, aks holda varrak aylanmaydi.

Ikki qavatli varrak yasang. Bunda kichik varrak, katta varrak ustiga joylashtiriladi. Kichik varrakni qog'ozini kattligi katta varraknikadan 2,5 sm kichik.

3. MAVZU: QOG'OZDAN GULLAR YASASH

Reja:

1. Liliya gulini yasash

LILIYA GULLARI

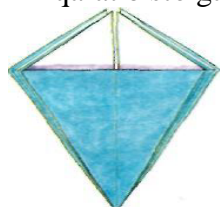

Bu gullarni turli hajmdagi kvadrat qog'ozlardan yasash mumkin. Birinchi liliyani bizning ta'rifimizda ko'rsatilgan o'lchamda yasashingizni maslahat beramiz, chunki katta qog'ozni kichigiga nisbatan buklash osonroq.

Zurur narsalar

24x24 sm kvadrat qog'oz. Qalam

1. 84-85 betdagi, 1 – 8 bandgacha, keltirilgan topshiriqlarni bajaring, ammo 8 banddagi buklangan tomonlarni to'g'irlamang. Tayyor bo'lgan shaklni, uchlarini yuqoriga qaratib stolga qo'ying.

1-ish

2. Qog'ozning yuqori qatlam burchaklarini rasmda ko'rsatilganidek markazga shunday bukingki, yuqori uchlar qayrilgan qismning markaziy chizig'iga mos kelsin qog'ozni aylantiring.

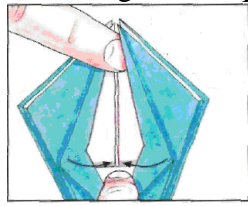
2-ish

3. shaklning pastki burchagini yuqoriga shunday buklangki, uning uchi yuqori burchakka to'g'ri kelsin. Bir nechta qog'oz qatlamlarini buklayotganingiz uchun, buklanayotgan qismni bosibroq buklang. Uni orqasiga aylantiring.

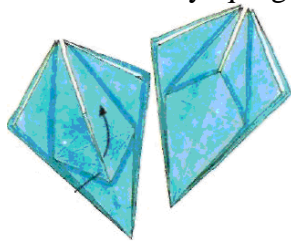
3-ish

4. Barmoqlaringizni rasmda ko'rsatilgan holatga qo'yib, bosib bukilgan chiziqlar bo'yicha yuqorigi qatlamni pastga shunday siljitingki, tashqi qirralari 2 va 3 badda bukilgan chiziqlar bo'yicha to'g'riga va ichkariga buklansin.

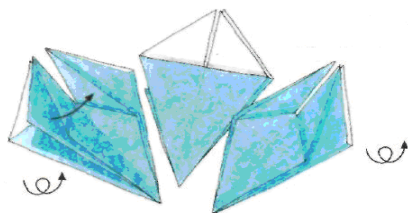
4-ish

5. 4 badda ichkariga bukilgan qirralari, buklangan joyning markazni chizig'i bo'ylab bir – biriga tegishi kerak. Shaklni tekislikka qo'yib tekshiring. Rasmda belgilangan burchakni yuqoriga buklab, bosing.

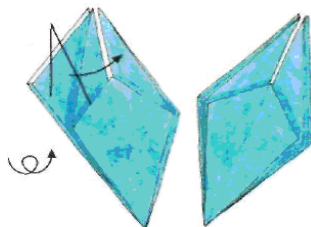
5-ish

6. Qog'ozni orqasiga aylantirib 2 – 4 baddagi topshiriqlarni bajaring. Yuqorigi 2 ta chap uchburchakni shunday buklangki, ular o'ng tomonga mos tushsin va yana bir bor 2 – 4 baddagi topshiriqlarni bajaring.

6-ish

7. Qog'ozni orqa tomoniga aylantirib yuqorigi 2 ta chap uchburchakni o'ng tomonga mos tushadigan qilib buklang va 2 – 4 baddagi topshiriqlarni bajaring.

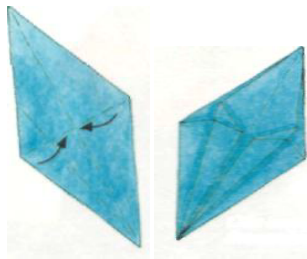
7-ish

8. yuqori chap uchburchakni o'ng tomonga mos tushadigan qilib buklang. Qog'ozni orqa tomoniga aylantirib yuqoridagi xarakatni takrorlang. Endi 2 tomon ham bir xil ko'rinadigan bo'ldi.

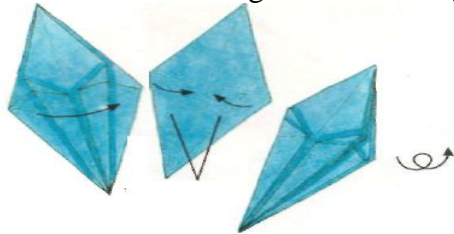
8-ish

9. Rasmda belgilangan, qog'ozning yuqori qatlam burchaklarini o'rtaga tashqi qirralari, buklangan markaziy chiziqi qirralari, buklangan markaziy chiziqqa mos keladigan qilib buklang. Qog'ozni orqa tomoniga aylantirib, yuqoridagi harakatlarni bu tomonda takrorlang.

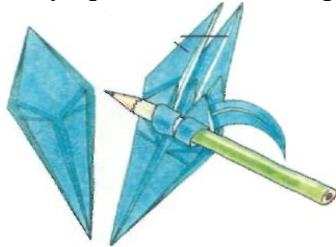
9-ish

10. Yuqori 2 ta chap uchburchakni ularni, o'ng tomon ustiga mos tushadigan qilib, buking. Endi, qog'ozning yuqori qatlam burchaklarini diayunal chiziqlar bo'yicha, 9 bandda ko'rsatilganidek markazga buking.

10-ish

11. Qog'ozni orqa tomoniga aylantirib 10 bandddagi harakatlarni bajaring. Ehtiyotkorlik bilan yuqori burchaklarni to'g'irlab, barchalarni tashqariga qayiring: ularni, yuqorisidan boshlab qalamga o'rang.

11-ish

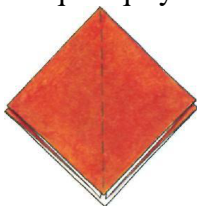
2. QANOT QOQAYOTGAN QUSH

Bu qushni bo'ynidan ushlab, sekingina dumidan tortsangiz, u qanot qoqa boshlaydi. Bunday qushlardan o'ng tomondagi suratdagidek butun bir gul o'rimini yasash mumkin.

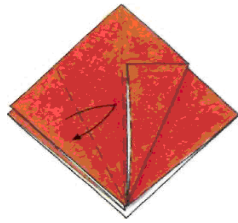
Zarur narsalar: 15x15 sm kvadrat qog'oz.

1. 98 rasmga qarab asosiy shaklni yasang. Uni o'zingizga ochiq tomonlari qaraydigan qilib qo'ying.

1-ish

2. Qog'ozning yuqori qatlamini yon qirralarini yuqoriga, rasmda ko'rchatilganidek markaziy buklangan chiziqqa tomon buklang. Qog'ozni orqa tomoniga aylantiring.

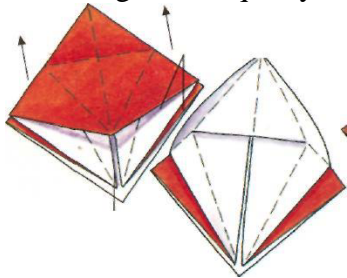
2-ish

3. Yuqori 3 burchakchani, diagonal bukamlarning yuqori uchlari bilan belgilangan chiziq bo'ylab pastga buklang. Bosib buklab qog'ozni orqa tomoniga aylantiring.

3-ish

4. Qog'ozning yuqori qatlamining pastki burchasini biroz ko'tarib orqaga, 3 bandda bukilgan chiziq bo'ylab yuqori burchakka buking.

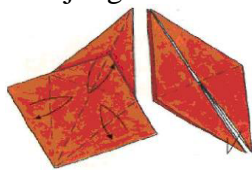
4-ish

5. 4 bandda bukilgan qatlam qirralarini, 2 bandda bukilgan chiziqlar bo'yicha markazga buklang. Yangi bukamlarni pastdan boshlab buklang.

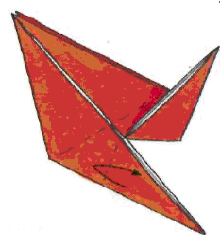
5-ish

6. Qog'ozni harakatlarni bajarib. Endi, shaklning pastki qismi 2 ta bo'sh uchga ajralgan.

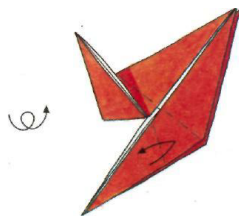
6-ish

7. Bu uchlarni yuqoriga, shaklning yonidan burchak bo'lib chiqadigan qilib buklang. Bukamlarni yaxshilab bosib, uchlarni bo'shating.

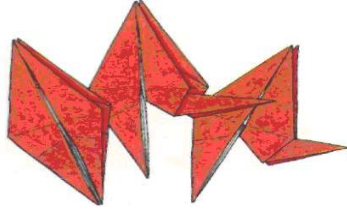
7-ish

8. Qog'ozni orqa tomoniga aylantirib 7 banddagi shaklning orqa tomonidan bukilgan chiziqlar bo'yicha buklang.

8-ish

9. Shaklning o'ng tomonini oching. Pastki uchini yuqoriga va 7- 8 bandeda buklangan chiziqlar tomoniga buklang. Shaklni tekislikda to'g'irlang.

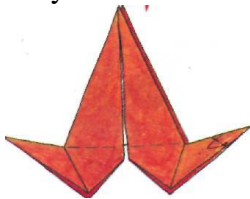
9-ish

10. Xuddi shunday qilib chap uchini oching. Tomonlar simmetrik bo'lishiga harakat qiling. Siz qush dumini yasadingiz.

10-ish

11. Chiqib turgan o'ng burchak uchini oldinga keyin orqaga qayiring. Buklam chizig'ini yaxshilab bosib uchini orqaga buking.

11-ish

12. Chiqib turgan burchakchani ochib (bu qushning bo'yni bo'ladi) ehtiyotkorlik bilan oxirini, 11 bandeda buklangan chiziqlar bo'yicha pastga va ichkariga buklang.

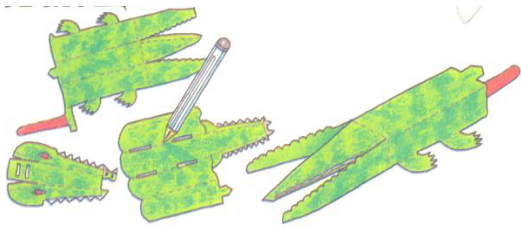
12-ish

4. MAVZU: QOG'OZDAN O'YINCHOQLAR KONSTRUKSIYALASH

Reja:

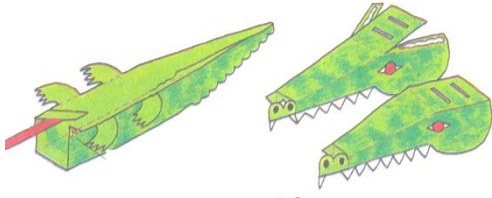

1.

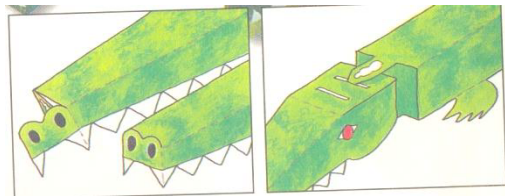
1 – ish

2 ish

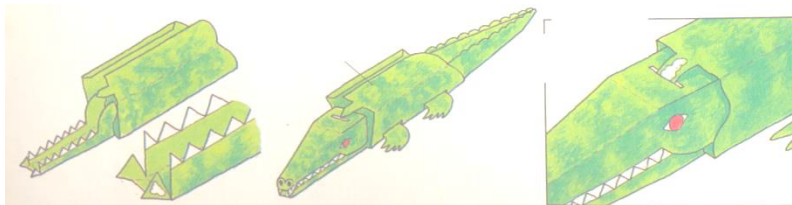
3 –ish

4 – ish

5 – ish

6 ish

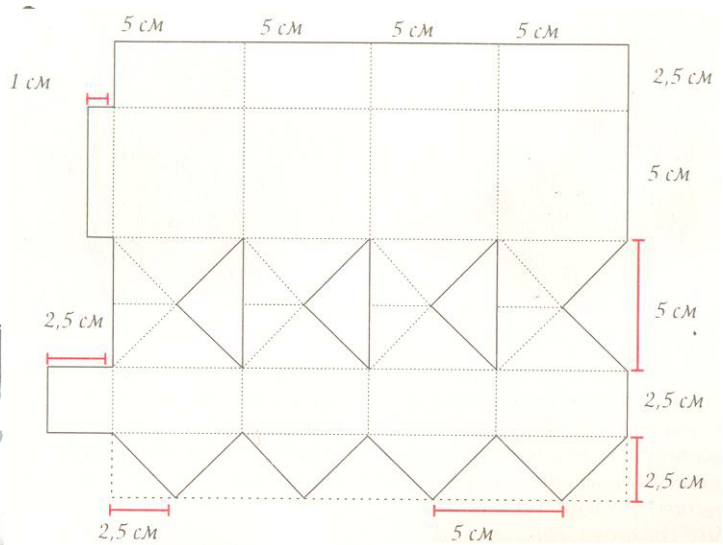

7 – ish

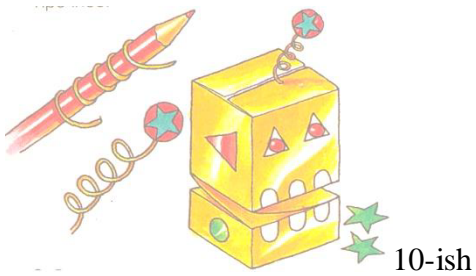
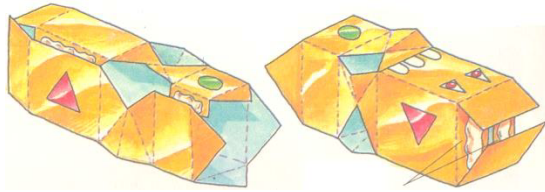
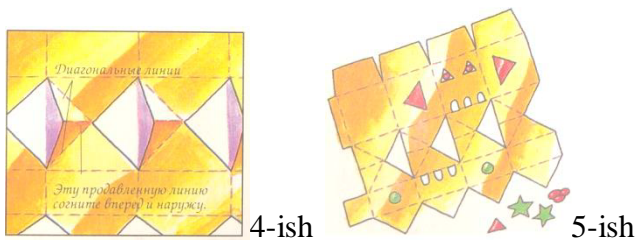
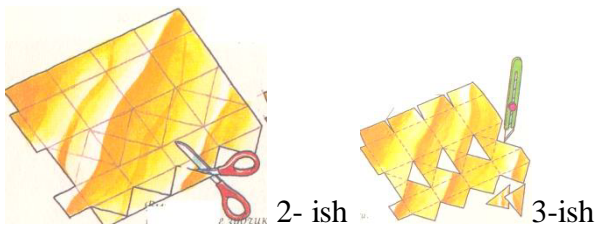
8 – ish

9 – ish

2. Robit

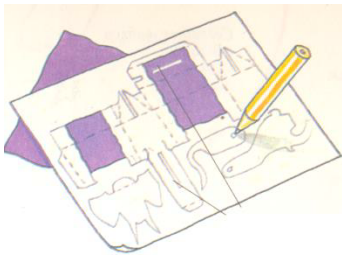

ish

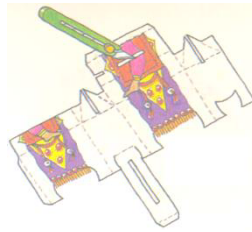

3. Fil yasash

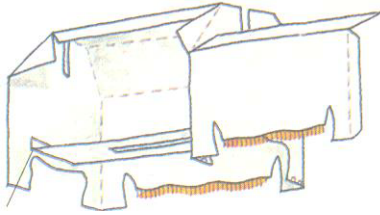

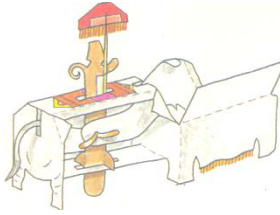
1-ish

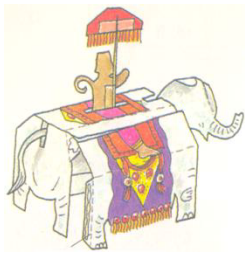
2-ish

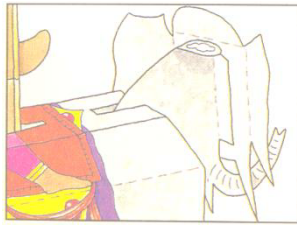
3- ish

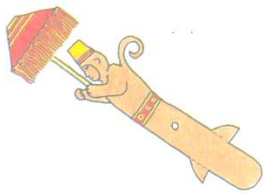
4-ish

5-ish

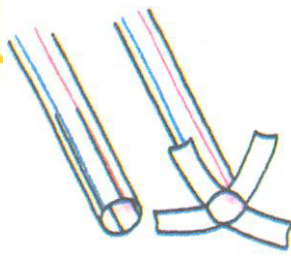

6-ish

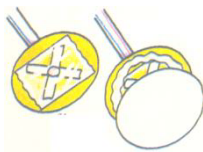

7-ish

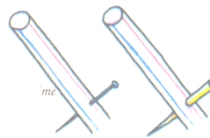
4.To'tini yasash

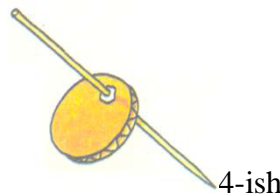
1-ish

2-ish

3-ish

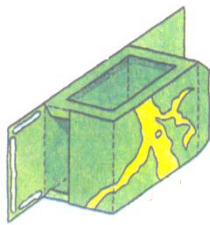

4-ish

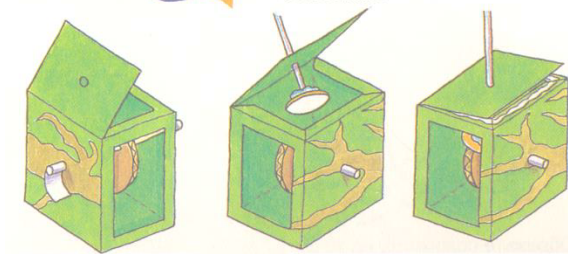
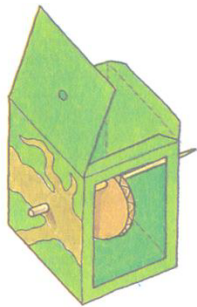

5-

ish

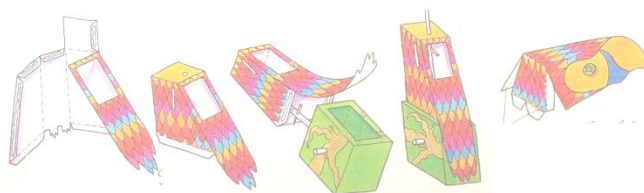
6-ish

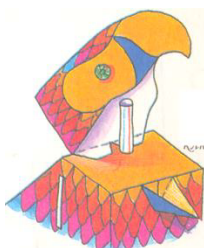
7- ish

8-ish

9 – ish

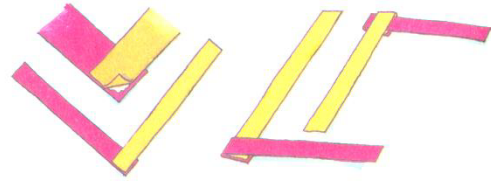

10-ish

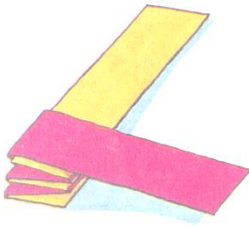
5. MAVZU: SUVINIR UCHUN O'YINCHOQLAR YASASH

Reja:

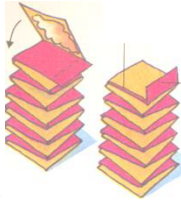
1. Purjinali o'yinchoq

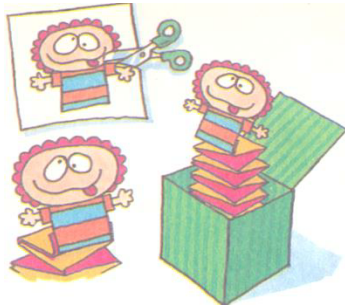
1-ish

2-ish

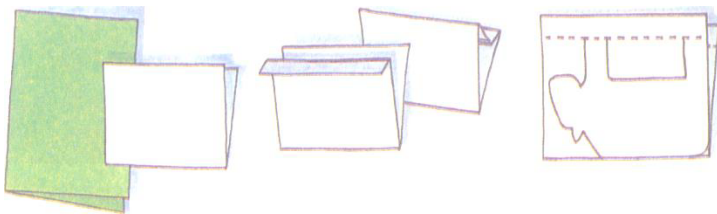
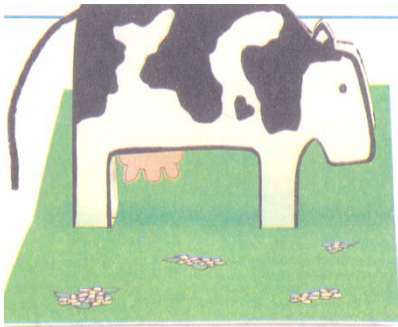

3-ish

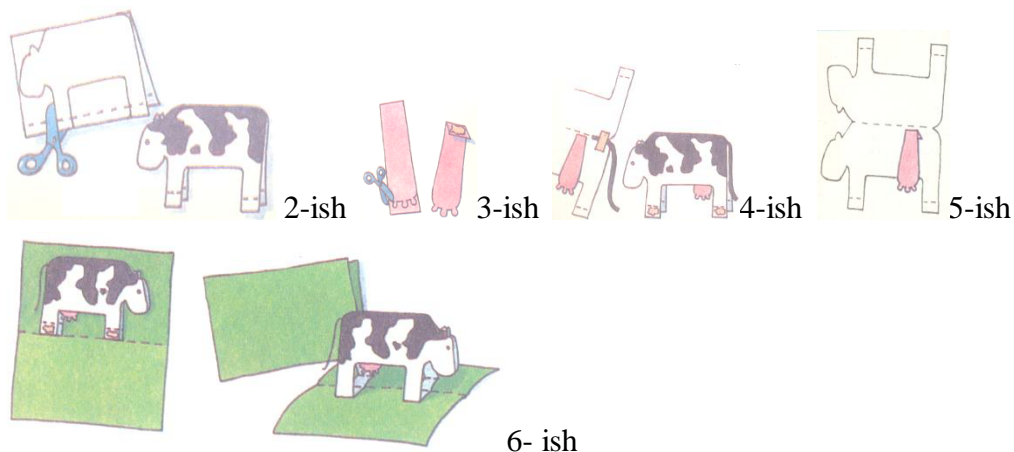

4-ish

2. Rasmlı kitob

1-ish

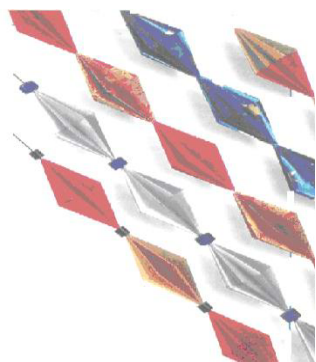

6. . MAVZU: ARCHA O'YINCHOQLARINI YASASH

Reja:

1. Zanjir yasash

MUNCHOQLAR

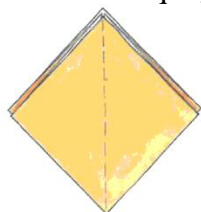

Origami – munchoqlari bir – biri bilan birlashtiriladigan ikki bo'lakdan yasaladi. Bunday munchoqlarni turli kattalikda yasash mumkin.

Zarur narsalar

Bir xil kattalikdagi ikkita kvadrat qog'oz. Tayyor munchoqni uzunligi kvadrat tomoniga tenglanishi zarur. 10x10 sm uzunlikdagi munchoqlardan boshlang, munchoq uzunligi 10 sm bo'ladi.

1. Munchoqni yarmini yasash uchun bir kvadrat qog'ozdan asosiy mahsulotni yasang.

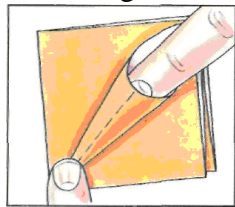
1-ish

2. Buklangan qog'ozni ochiq tomonlarini yuqoriga qaratib qo'ying. Yuqori chap burchakni shunday bukingki, u stol tekisligiga perpendikulyar joylashgan bo'lsin.

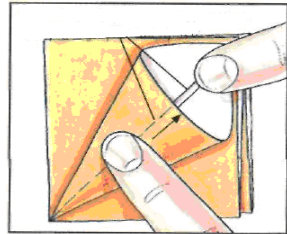
2-ish

3. Barmoq yoki qalamni 2 punktda bukilgan uchburchak ichiga joylashtiring va uni oching. Barmoq yoki qalamni oling.

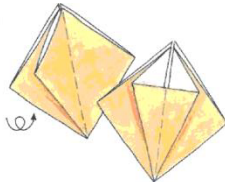
3-ish

4. Endi hosil bo'lgan konusni ustidan bosib yossiling. Yuqori buklangan chiziq uning ostidagi buklangan tomonlar bilan mos tushishi zarur.

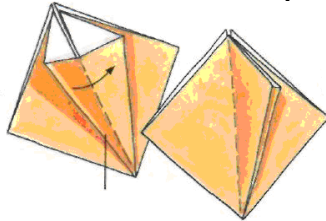
4-ish

5. Qog'ozni boshqa tomonga aylantirib 2-4 punktdagi harakatlarni qaytaring. Endi mahsulotni ikki tomoni birday ko'rinishi zarur.

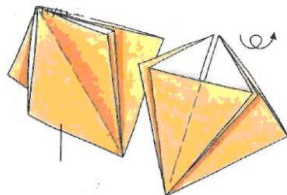
5-ish

6. Kichik chap uchburchakni shunday bukingki, u o'ng, tomonni ustiga yotsin. Ikki uchburchakni tashqi tomonlari mos tushishi zarur.

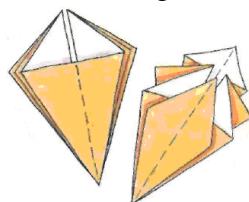
6-ish

7. Katta chap uchburchakni 2 punktda ko'rsatilgandek buking va 3-4 punktlardagi harakatni qaytaring. Yasalgan mahsulotni yassi qilib silang.

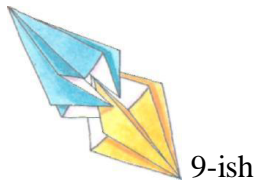
7-ish

8. Qog'ozni boshqa tomonga aylantirib, 6 – 7 punktlardagi harakatni qaytaring. Rasmda ko'rsatilgandek qilib barcha buklangan tomonlarni oching.

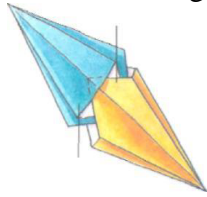
8-ish

9. Xuddi shu tariqa munchoqni ikkinchi tomonini yasang. Tayyor tomonlarni rasmda ko'rsatilgandek qilib bir – biriga qo'ying.

9-ish

10. Endi munchoqni bir tomonini uchli tomonlarini, ikkinchi tomonni yassi tomoniga bittalab kirgizing.

10-ish

Munchoqlarni ipga qanday o'tkazish kerak

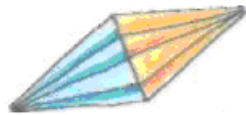
1. Ingichka simni bir munchoq uzunligidan uzunroq qilib kesing, bu igna bo'ladi. ignani bir tomonini kichkina xalqacha qilib buking.

2. Halqachaga uzun ipni o'tkazib, uchini tugib qo'ying. Ipga katta bo'lmagan plastmass munchoqni kiygizing.

3. Barcha munchoqlarni chetini ip o'tganday qilib kichik teshikchalar shaklida kesib chiqing.

4. Ipga munchoqlarni o'tkazing. Tayyor munchoqlarni ipini plastmas munchoq yonida tuguncha qilib boylang.

Munchoqlarni o'tkazganda igna asta o'tkazing, aks xolda qog'oz yirtilishi mumkin.

Munchoqlarni ipga o'tkazgach ikki tomonda ko'proq ip qoldiring. Origami – munchoqlari orasiga plastmass munchoqlar o'tkazish mumkin.

Turli rangdagi munchoqlar bilan yangi yil archasini bezash mumkin.

2. G'ovakcha yasash

Bu origami bombachalarini suvga to'ldirib, yerga tashlashadi. Ular portlab, ko'zlangan yerga suv sochratishadi.

Zarur narsalar

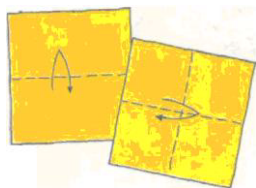
21x21 sm kvadrat qog'oz. Bu xajmdagi qog'ozdan 6 sm balandlikdagi bombacha hosil bo'ladi. bombachalarni o'rov qog'ozidan yasash maqsadga muvofiqdir. Bitta bombachai bir marta ishlatish mumkin.

1. Qog'ozni stol ustiga qo'yib, oldin bo'yiga, so'ngra eniga buklang va qog'ozni oching.

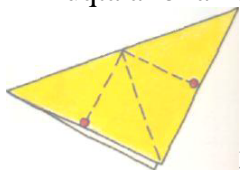
1-ish

2. Qog'ozni, bir uchi sizga qaraganday qilib aylantiring. Uni yuqori va pastki burchaklarini birlashtirib, buklang, qog'ozni oching.

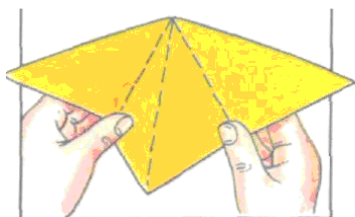
2-ish

3. Endi qog'ozni ikkiga buklang. Uchburchak hosil bo'ldi. Endi qog'ozni rasmda qizil nuqtalar bilan belgilangan yeridan ushlang.

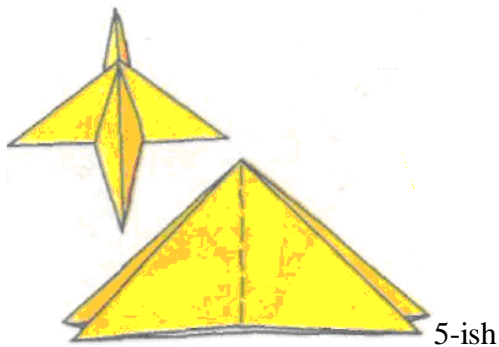
3-ish

4. Asta – sekinlik bilan ushlagan joyingizdan chetdan o'rtaga qarab suring. Sizda to'rtta chiqib turuvchi uchburchakli shakl hosil bo'ldi.

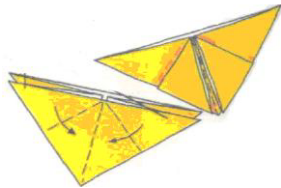
4-ish

5. Hosil bo'lgan shaklni strelkalar bo'yicha buking. Oldingi uchburchak o'ng uchburchak ustiga yotishi kerak, orqadagisi esa – chapdaxisini orqasiga. Endi ustidan bosib, bukilgan chiziqlarni mustahkamlang.

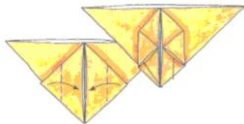
5-ish

6. Uchburchakni uzun tomoni tepada joylashganday qilib qo'ying. Qog'ozni ustki qavatini yuqori burchaklarini pastga qarab buking, ular pastki uchburchaklar bilan mos turishishi kerak.

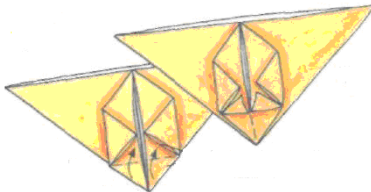
6-ish

7. 6 punktda buklangan uchburchaklarni o'rta qismga qarab buking. Sizda rasmda ko'rsatilganday ikkita cho'ntakcha hosil bo'ladi.

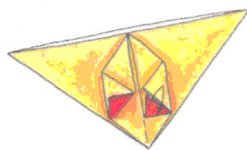
7-ish

8. Pastki burchaklarni yuqori qatlami ikki o'tkir tilchalardan iborat. Ulani rasmda ko'rsatilgan punktir chizig'i bo'ylab yuqoriga buking.

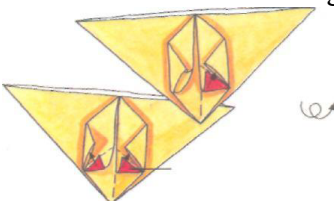
8-ish

9. Qizil bilan belgilangan uchburchaklarni diagonal tomonlari bo'yicha shunday bukingki, ular cho'ntakchali uchburchaklar ustiga yotishi kerak. So'ngra burchaklarni oching.

9-ish

10. Cho'ntakchali uchburchaklarni ozroq ko'tarib, cho'ntakchalarni ozroq oching. Cho'ntakchalar ostidagi uchburchaklarni cho'ntakchalar ichiga kirgizing.

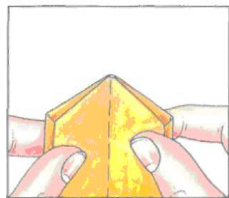
10-ish

11. Qog'ozni ikkinchi tomonini aylantiring va 6 -10 punktlardagi harakatlarni qaytaring. Endi ikki tomoni ham teng bo'ladi.

11-ish

12. Tayyorlangan shaklni ikki qismini chetga suring. Yuqoridagi teshikchaga puflang. Qog'oz shishib, to'rtburchak shaklga kelishi kerak.

12-ish

Teshikchaga suv qo'yib bombachani to'ldiring. Bundan tashqari suvsiz bombachalar archaga bezak bo'lib xizmat qilishlari mumkin.

SEMINAR MASHG'ULOTI

1. MAVZU: QOG'OZDAN ERTAK UCHUN PERSANAHLAR YASASH

Reja:

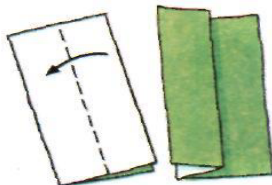
1. Qimirlovchi jag'li boshlar

Zarur narsalar

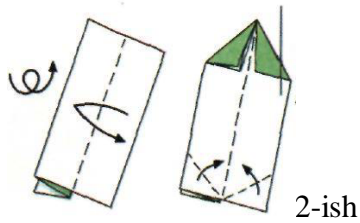
20x20 kattalikdagi kvadrat qog'oz. Bu yasamalar uchun yo'g'on yozuv qog'ozidan foydalanish maslahat beriladi.

1. Qog'ozni ikki chapdan o'ngga qarab buklang. Ustki qismni yarmini o'ngga qarab shunday bukingki u baklangan chiziqqa tegsin.

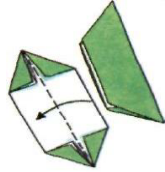
1-ish

2. Qog'ozni pastki qismini ustiga qilib aylantiring. Ustki qismni markaziy buklangan chiziqqa tegadigan qilib buklang. Buklangan joyidan bosib chiqing va qog'ozni yoying.

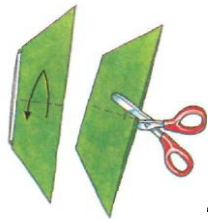
2-ish

3. Burchaklarni yuqoriga qarab buking. Bukilgan burchaklarni uchlari bukish chizig'i bilan mos kelishi zarur. Qog'ozni o'ng tomon chap tomonni ustiga yotganday qilib taxlang.

3-ish

4. Tayyorlangan qog'ozni yana ikkiga buklang va oching. Eng uzun tomonni o'rtasidan 1sm chuqurlikda kesing.

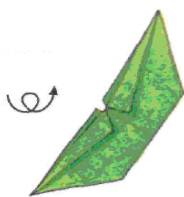
4-ish

5. Kesilgan joydan yuqoriga qarab ikki tomonni buking. Bukilgan tomonlar tashqi burchak tomoniga qarab ingichkalashib borishi zarur.

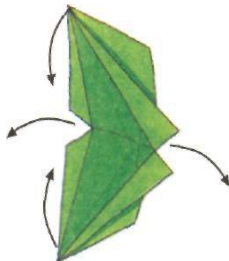
5-ish

6. Qog'ozni aylantirib, ishni ikkinchi tomonidan takrorlang. Bukilgan chiziq ikki tomonda ham mos tushishi kerak.

6-ish

7. Tayyor mahsulotni uzun chetlarini oching. Bunda yuqori va pastki burchaklar old tomonni o'rtasida bir – biriga tegib turishi kerak.

7-ish

Jag'ni "qarsillashi" uchun boshni orqa tomonidan bosh barmoq bilan tagidan ushlab oling. Boshni ustidan barmoqlar bilan yengil bosib va jag' ochiladi. Ko'zlarni chizing yoki yopishtiring.

Sichqonchani tayyorlash uchun 4-6-ishdagi kesish jarayoni boshga katta quloqlar yopishtiriladi.

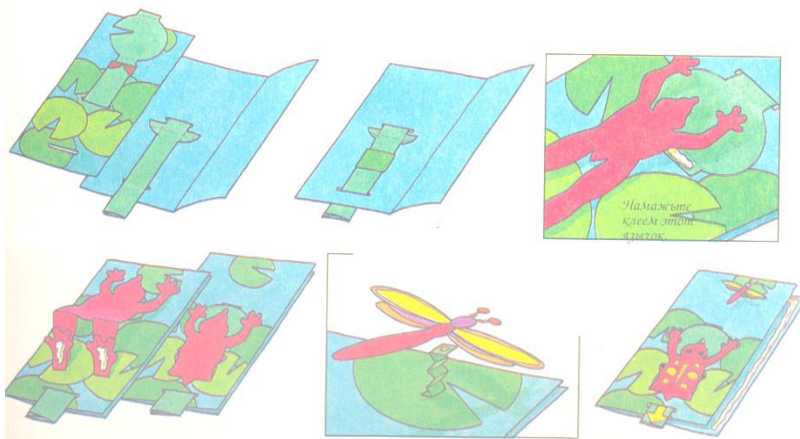
bajarilmaydi va

Buklangan joyni orqa qismiga uchli toj yopishtirilsa, **kaltakesak** yoki **ajdarxoni** boshi hosil bo'ladi.

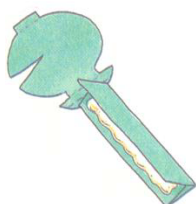
Pingvin og'ziga baliqni dumini yopishtiring.

Boshning ichki qismini kontrast rangga bo'yang. Qog'ozdan baliqcha shaklida kesib, ingichka simga boylang ikkinchi qismini yasalgan akulani jag'iga boylang.

2. Qurbaqa va ninachi

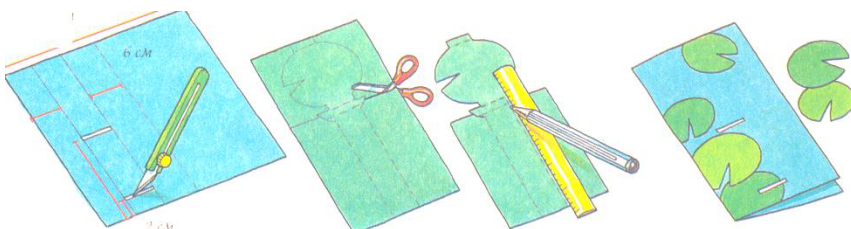
2-ish

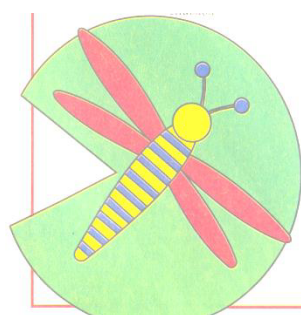
3-ish

4-ish

5-ish

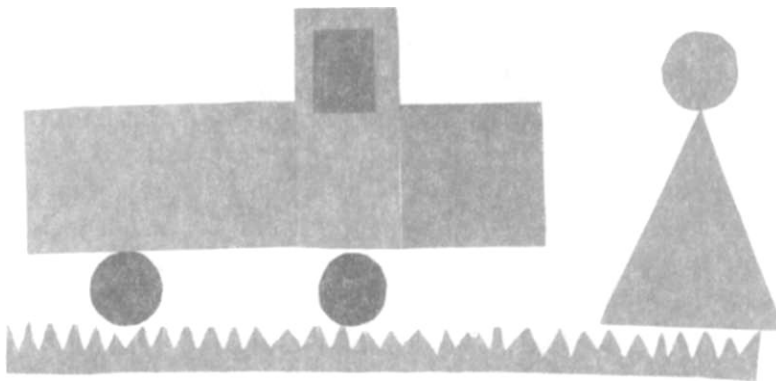
6-ish

2. MAVZU: QOG'OZDAN APPLIKATSIYA

Reja:

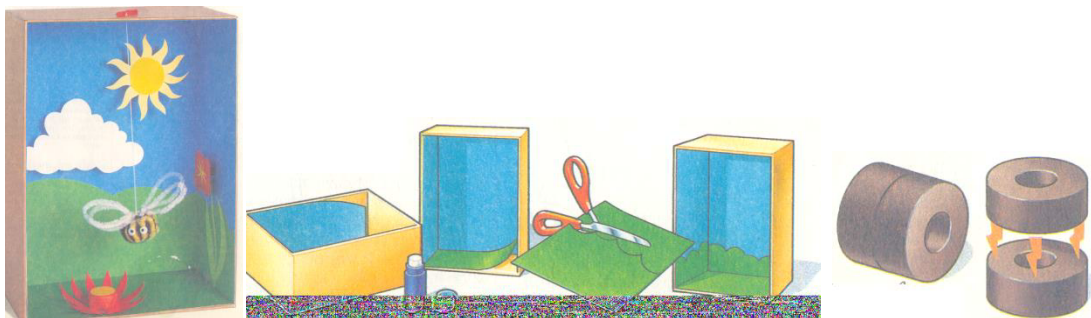
2-

3. MAVZU: BO'SHAGAN QOG'OZ QUTILARDAN O'YINCHOQAR YASASH

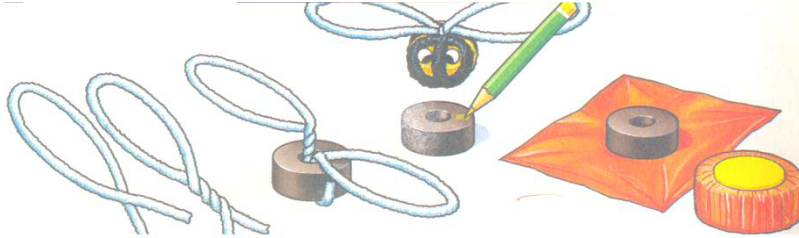
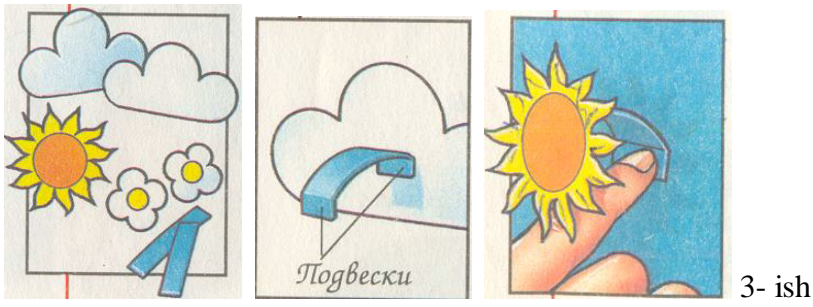
Reja:

1. Akvarium yasash

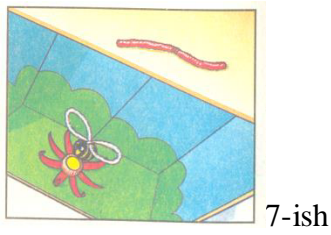
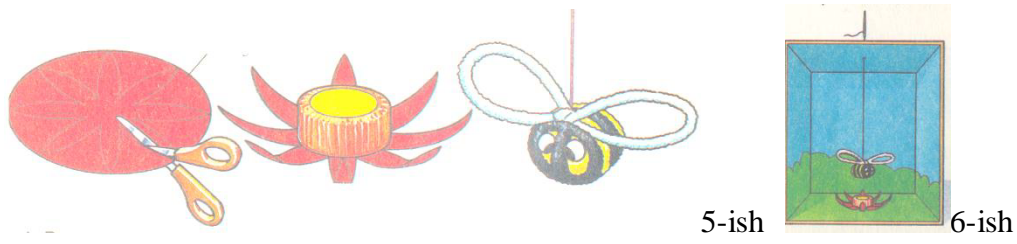

1- ish

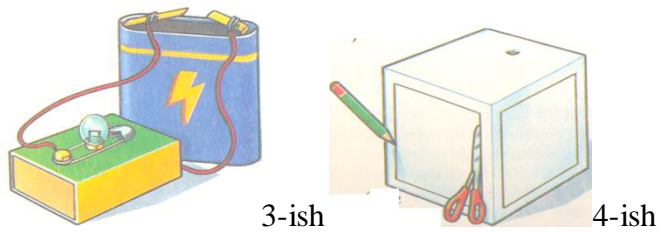
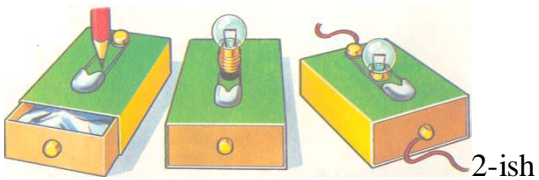
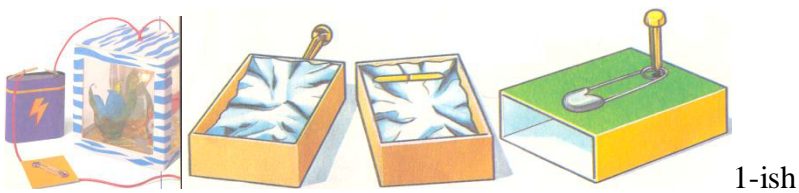
2- ish

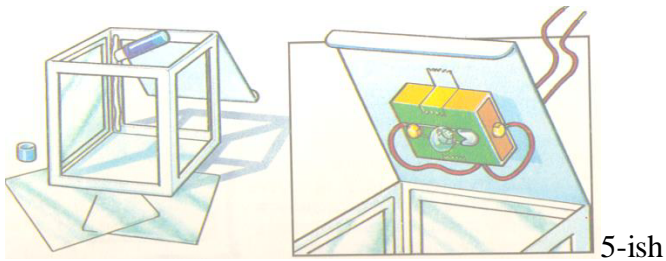

4-ish

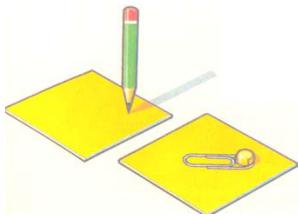

2. Uchayotgan ari

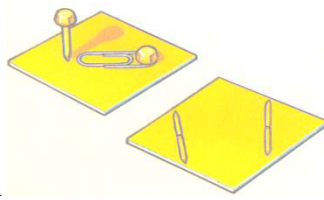

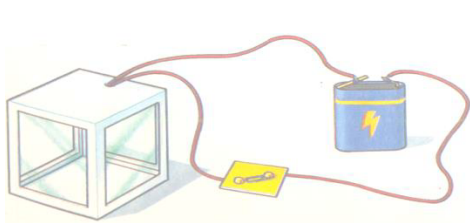
5-ish

6-ish

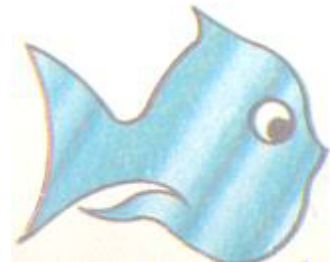
7-ish

8-ish

9-ish

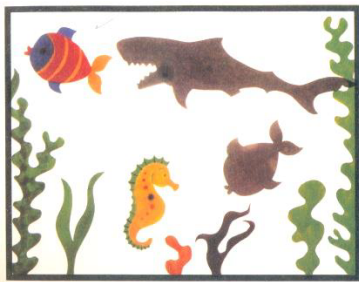

10-ish

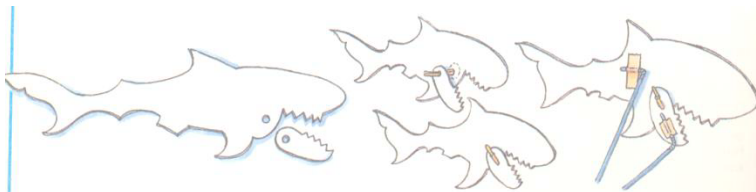
4. MAVZU: SOYA TEATRI UCHUN JIXOZLAR YASASH

Reja:

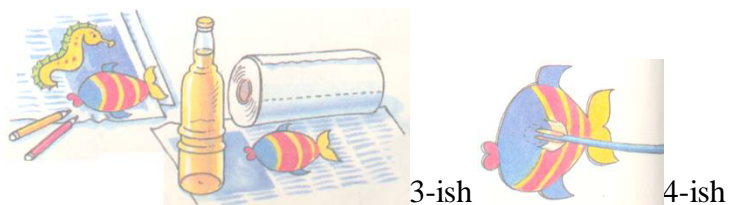
1. Dekaratsiya bezash
2. Personajlarni tayyorlash

1-ish

2-ish

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
SAMARQAND DAVLAT UNIVERSITETI
MAKTABGACHA TA'LIM FAKULTETI
MAKTABGACHA TA'LIM PEDAGOGIKA PSIXOLOGIYA KAFEDRASI

MAKTABGACHA TA'LIMDA IJODIY FAOLIYAT ASOSLARI
FANINING

YAKUNIY NAZORAT SAVOLLARI

Variant – № 1

№	Savollar	Tayanch iboralar
1.	Qogoz va kartonni qayta ishlash texnikasi	Qogoz, karton, qaychi, kley
2.	Applikasiya texnikasi	Rangli qog'oz, tabiiy materiallar, tashlandiq materiallar
3.	Qogozdan applikasiya yasash.	Rangli qogoz, qaychi

Variant – № 2

№	Savollar	Tayanch iboralar
1.	Qolip, andaza va muxr texnikasi	Tayyor qolip, muxr va andazalar
2.	Mazmunli va bezak applikasiyalar texnikasi	Rangli rasmlar, kley, qaychi
3.	Kiyikcha andazasini olish	Material, qaychi,

Variant – № 3

№	Savollar	Tayanch iboralar
1.	Bola xayotida uyinchoklarning axamiyati	Didaktik o'yinchoqlar
2.	Qog'oz va kartonni ishlov berish, hoshiyalash texnikasi	Qolip, qog'oz turlari
3.	Ayiqcha andozasini olish	Qog'oz, qaychi, kley

Variant – № 4

№	Savollar	Tayanch iboralar
1.	O'yinchoqlar yasash texnikasi va gigiyenik talablarga rioya qilish	O'yinchoqlar turlari.
2.	O'qogozdan buklash yo'li bilan o'yinchoq yasash texnikasi	Qog'oz, andoza, qaychi
3.	Rangli qogozdan applikasiya yasash	Qog'oz, qaychi, kley,

Variant – № 5

№	Savollar	Tayanch iboralar
1.	Didaktik jixozlarni tayyorlash texnikasi	O'yinchoq turlari
2.	Applikasiyada qo'llaniladigan tabiiy materiallar va ulardan foydalanish	Mato turlari
3.	Quyuncha yumshoq o'yinchoqning andazasini olish	Material, qaychi

Variant – № 6

№	Savollar	Tayanch iboralar
1.	Papye mashe texnologiyasi	Setkalar, kleystr,gazeta, mel
2.	O'simlik va urug'lardan applikasiya yasash texnologiyasi	O'simlik urug'lari, qog'oz, kley
3.	Tipratikon andazasini olish	Material, kaychi

Variant – № 7

№	Savollar	Tayanch iboralar
1.	Tabiiy materiallardan o'yinchoq yasash texnologiyasi	Tabiiy va tashlandiq materiallar, andoza, kley.
2.	Ustaxona fanining boshqa fanlar bilan aloqasi.	Tabiat, tasviriy faoliyat
3.	Qogozdan applikasiya o'yinchoqlari yasash.	Qog'oz, karton, kley, qaychi

Variant – № 8

№	Savollar	Tayanch iboralar
1.	Bolalar bogchasida badiiy ish burchagi tashkil etish	Tayyor o'yinchoqlardan namunalar
2.	Qo'girchoq teatr turlari.Bamaza teatri	Saxna bezagi, ertak persanajlari
3.	Jo'ja yumshoq oyinchoq andazasini olish.	Qaychi, material

Variant – № 9

№	Savollar	Tayanch iboralar
1.	Gazlama, ip, va boshka buyumlarni qayta ishlash texnologiyasi	Gazlamani kraxmallash.kraxmalli atala
2.	Ilmoq va spisa yordamida to'qish texnologiyasi.Makrame.	Ilmoq, spisa
3.	Soya teatri personajalaridan yasash	Ertak personajlari

Variant – № 10

№	Savollar	Tayanch iboralar
1.	Xarakatlanadigan o'yinchoqlarning yasalish texnologiyasi	Sim, ip, rangli kogoslar
2.	Barmok teatri xakida tushuncha bering.	Gazlama, charim, karton
3.	Tabiiy materiallardan gullar yopishtirish	Uruglar, donak,

Variant – № 11

№	Savollar	Tayanch iboralar
----------	-----------------	-------------------------

1.	Somonga ishlov berish texnologiyasi	Somon, kley, qog'oz, tabiiy materiallar
2.	Soya teatri personajlarini tayyorlash texnikasi	Qog'oz, kley, qaychi, materiallar
3.	Ayikcha andazasini olish.	Material, kaychi

Variant – № 12

№	Savollar	Tayanch iboralar
1.	Qog'ozdan taxlash va qirqish usuli bilan o'yinchoq yasash	Qog'oz, qaychi, bo'yoq, kley, materiallar
2.	Matoni qayta ishlash ip va boshqa materiallar texnikasi	Tabiiy va tashlandiq materiallar, qaychi.
3.	Qo'g'irchoqlar uchun kiyim bichish	materiallar, qaychi, kley

Variant – № 13

№	Savollar	Tayanch iboralar
1.	Paxtani qayta ishlash va tabiiy materiallarni qayta ishlash texnikasi	Payta, kley, materiallar
2.	Ijodiy o'yinlar uchun jihozlar tayyorlash va yasash	Qog'oz, karton, qaychi, kley, andoza
3.	Matodan gullar tayyorlash	Tabiiy va tashlandiq materillar, kley, qaychi, andoza

Variant – № 14

№	Savollar	Tayanch iboralar
1.	Xozirgi zamon pedagogik adabiyotlarda o'yinchoqlar tasnifi	Didaktik, bolalar faoliyati
2.	Texnik modellashtirish	Konstruktorlashtirish
3.	Tabiiy materiallardan o'yinchoq yasash	Tabiiy va tashlandiq materiallar, kley, qaychi

Variant – № 15

№	Savollar	Tayanch iboralar
1.	Qog'oz ishlab chiqarish jarayoni. Qog'oz turlari, bolalar bog'chasida ishlatilishi	Qog'oz, karton, kley, qaychi, bo'yoq
2.	Samonni qayta tayyorlash texnologiyasi	Somon, gazlama, kley, andoza
3.	Andoza olish	Material, qaychi

Variant – № 16

№	Savollar	Tayanch iboralar
1.	O'yinchoqlar yordamida bolalarni estetik rivojlantirish	Estetika, gigiyena
2.	O'yinchoqlar tarixi va turlari	Qo'g'irchoqning paydo bo'lishi
3.	Filcha andozasini olish	Materiallar, qaychi, igna ip

Variant – № 17

№	Savollar	Tayanch iboralar
1.	Suzuvchi va uchuvchi madellar yasash usullari	Parrak, qanot, texnikasi
2.	Yumshoq o'yinchoqlar yasash texnikasi	Paxta, materiallar, qaychi
3.	Gazlama ustida applikasiya	Gazlama, andoza, kley

Variant – № 18

№	Savollar	Tayanch iboralar
1.	Tashlandiq materiallardan o'yinchoq yasash	Tashlandiq materiallar, kley, andoza, qaychi
2.	O'yinchoqqa qo'yiladigan gigiyenik talablar	Tozalik qoidalari, o'yin qoidalari
3.	Samonni qayta tayyorlash texnologiyasi	Samon, gazlama, andoza

Variant – № 19

№	Savollar	Tayanch iboralar
1.	Buklash yo'li bilan o'yinchoq yasash	O'yinochoq, andoza, kley, qaychi, qog'oz.
2.	Gazlamalar bilan ishlash	Mato turlari, qayta ishlash texnikasi
3.	Harakatli o'yinchoqlar yasash	Qog'oz, andoza, qaychi, kley

Variant – № 20

№	Savollar	Tayanch iboralar
1.	Qog'ozning paydo bo'lish tarixi	Qog'oz turlari, qayta ishlash texnikasi
2.	Bolalarga qo'yiladigan teatr tomoshalarning pedagogik ahamiyati	Teatr turlari, ahamiyati, bolaning aqliy rivojlanishi
3.	O'simlik va urug'lardan applikasiya	O'simlik, urug'lar, xar xil materiallar

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

SAMARQAND DAVLAT UNIVERSITETI

MAKTABGACHA TA'LIM FAKULTETI

MAKTABGACHA TA'LIM PEDAGOGIKA PSIXOLOGIYA KAFEDRASI

MAKTABGACHA TA'LIMDA IJODIY FAOLIYAT ASOSLARI

FANINING

KURS ISHI MAVZULARI

BOLALAR IJODKORLIGI FANIDAN REFERAT MAVZULARI

№	Mavzular nomi
1.	Qog'oz va karton bilan ishlash
2.	Qog'ozning paydo bo'lish tarizi va ishlatilishi haqida
3.	Qog'ozni standartlash va xususiyatlari
4.	Qog'oz va kartonga ishlov berish usullari
5.	Applikasiya va uning turlari
6.	Tabiiy va turli xomashyolar bilan ishlash
7.	Tabiiy ashyolar bilan ishlash. Tabiiy ashyolarning klassifikatsiyasi
8.	Paralon bilan ishlash. Plastmassaning turli ko'rinishlari bilan ishlash
9.	To'qimachilik sanoati va uning istiqbollari
10.	O'yinchoq o'yinchoq turlari va ularning ahamiyati
11.	Qo'g'irchoq teatr turlari. bamoza teatri
12.	Stol ustidagi teatr
13.	Soya teatri
14.	Barmoq teatri
15.	Qo'g'irchoq – qo'lqop
16.	Tabiiy va tashlandiq materiallar bilan ishlash.
17.	Gazlamadan applikasiya va o'yinchoq yasash
18.	Ilmoq va cpitsa yordamida to`qish usullari
19.	Qog'oz bilan ishlash texnikasi
20.	Xonalarni jihozlash uchun tabiiy materiallardan foydalanish texnikasi
21.	Amaliy bajarilgan ishlardan, ko`rgazmalar tashkil qilish usullari
22.	Bisser va pistanlar bilan applikasiya yaratish

Asosiy adabiyotlar.

1. I.A.Karimov. “O‘zbekiston mustaqillikka erishish ostonasida” T.: “O‘zbekiston” 2011 y
2. I.A.Karimov. “Buyuk avlodning garmonik rivojlanishi”. O‘zbekiston taraqqiyotining asosidir.T.1998y.
3. I.K.Sheblo`kin. “Applikatsionno`e raboto` v nachalno`x klssax”.
4. Gusaeva “Applikatsiya”
5. L.V.Kuqakova “Kostrurovaniei ruchnoy trud v detG`sadu”
6. T.N.Karamanenko. “Kukolno`y teatr doshkolnikom”
7. O.S.Molotoborova. “Krujok izgotovleniya igrushek suinirov”
8. L.P.Shpinkova “Krujok konstruktirovaniya i madelirovaniya odejdo`”
9. L.P.Perepertin “Samodelki iz tekstilno`x materiala”
10. E.K.Gulyants. “Chto mojno zdelat iz prirodnoogo materiala”
11. A.I.Gusakova “Vneklssanaya rabota po trudu”
12. M.M.Shmulevich. “qog`ozdan texnik modellar yasash”
13. Ya.A.Rojenov “Metodika trudogogo obucheniya s praktikumom v masterskix”
14. Agapova I., Daidova M.”Myagkaya igrushka svoimi rukami”. M.2001
15. Gugelskiy Yu. “Igrushki – samodelki v detG`sadu” M.2965
16. Gulyan E.K. Bazik.I.Ya. “Chto mojno sdelat iz prirodnoogo materiala”M.1991
17. Maksimov Yu.V. “Rodnik tvorchesto”M.1988
18. Nagibina M.I. “Chudesa dlya detey iz nenujno`x veshey”M.1998

4.2. Qo`shimcha adabiyotlar.

1. Pereverten T.I. “Samodelki iz razno`x materialov”M.1985
2. Polumina V.A. “Iskusstvo i deti” M.1992
3. Semyonixin V.P. “Izgotovleniya instrumentov i prisposbleniya v shkolno`x masterskix”M.1980

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

SAMARQAND DAVLAT UNIVERSITETI

MAKTABGACHA TA'LIM FAKULTETI

MAKTABGACHA TA'LIM PEDAGOGIKA PSIXOLOGIYA KAFEDRASI

MAKTABGACHA TA'LIMDA IJODIY FAOLIYAT ASOSLARI

FANIDAN

MUSTAQIL ISH TOPSHIRIQLARI

№	Mavzular nomi
1.	Aplikatsiya haqida tushuncha
2.	Aplikatsiya texnikasi asosida shriflardan foydalanib devoriy gazeta tayyorlash (namuna)
3.	Mazmunli va bezak aplekatsiyalari
4.	Milliy ornamentlardan aplekatsiyadan foydalanish
5.	Aplekatsiyadan qo'llaniladigan tabiiy ashyolar bilan tanishish
6.	Gazlamadan aplekatsiya
7.	O'simlik urug'idan aplekatsiya
8.	Qurilgan o'simlik somondan aplikatsiya kompozitsiyasini tayyorlash
9.	Somonga ishlov berish texnologiyasi
10.	Yumshok o'yinchoq (xajmiy yarim, xajmiy minatyura)
11.	Gazlama turlari bilan tanishtirish va andoza olish
12.	Qo'g'irchoq burchagi uchun gilam tuzish.
13.	Kashta tikish, chok turlari
14.	Zardo'zlik yordamida buyumlarni bezash
15.	Ilmoq va spitsa yordamida to'qish
16.	Qog'oz va gazlamalar yordamida gullar to'qish
17.	Bolalar bog'chasida milliy burchak tashkil qilish
18.	Mexnat burchagini eskizini tuzing
19.	«Ikibana» guldasta tayyorlash
20.	Bolalar ish burchagi jixozlari

GLOSSARIY

Akvarel bo'yoqlar — suvda eritiladi, tyubiklardagi akvarel bo'yoqlardan foydalanish juda qulay.

Applikatsiya» tushunchasi xususiyatlari va faktura material -lariga ko'ra xilma-xil bajarilish texnikasining o'xshashligi bilan birlashgan badiiy asarlarni yaratish usullarini o'z ichiga oladi. Har bir material applikatsiyasi bajarish texnikasiga jiddiy ta'sir ko'rsatuvchi xususiyatlarga ega, masalan, qog'oz, limon daraxtlari po'st-loqlari fonga turli yelimlar bilan yopishtiriladi.

Applikatsiya — badiiy asarlarni yaratishning eng sodda va oson usulidir, bunda tasvirning realistik asosi saqlanadi. Bu applikatsiyani faqatgina bezash maqsadlaridagina, ko'rgazmali qurollar, turli o'yinlar uchun qo'llanmalar, o'yinchoqlar, bayroqlar, suvenirilar, devoriy gazetalar, stendlar, ko'rgazmalar va liboslarni tayyor-lashdagina emas, kartina, panno, naqshlarni va shu kabilarni yaratishda ham keng qo'llash imkonini beradi

Qog'oz tayyorlashda XVIII asrda fransuz Nikola Lui Rober kashf etgan *samoherpka* — birinchi qog'oz mashinasi inqilob bo'ldi, Yozuvning dastlabki mavzusi *piktografiya* deyiladi. «**Piktos**» yunoncha, rasm demakdir

Yozuv qog'ozi— sathi silliq, yelim singdirilgan, namlikni kam-roq singdiradi. Narsalarni konstruksiyalash, muqovalash, kartondan yasalgan narsalarni yelimlashda juda qulay.

Chizmachilik qog'ozi — eng pishiq va qalin qog'oz. Lattadan tayyorlanadi, uning oliy navi qoida quyiladi. Undan karnaval maskalari, lito va shu kabilarni yasashda foydalaniladi.

Rasm qog'ozi — 2 raqamli boiib, toiiq sellulozadan tayyorlanadi, oliy naviga 25 % latta qo'shiladi. Qoi mehnati darslarida, shuningdek, chizmalar chizishda foydalaniladi.

Yelimlangan qog'oz—jilo berilgan qog'oz boiib, bir tomoniga yelim surtilgan, qoi mehnati darslari uchun juda qulay.

Rangli jild qog'ozi — turli ranglarda bo'yalgan, jilo berilgan rangli qog'ozning o'rnini bosib, mehnat darslarida keng qo'laniladi.

Filtr qog'oz — yelimlanmagan qog'ozdir.

Oq karton — uni qirqish oson, o'zi unchalik pishiq emas, tez sinadi. Bu karton yelimni ko'p shimadi, ko'pincha yelimdan shishadi ham. Undan mayda narsalarni muqovalashda foydalanish mumkin.

Sariq karton oq kartondan ko'ra pishiqroq, egiluvchan, yaxshi qirqiladi. Yelimdan shishmaydi. Turli ishlarda foydalaniladi.

Kulrang karton — oq va sariq kartondan pishiqroq, qirqish qiyin. Pichoq karton massasidagi qumdan tez o'tmaslashadi. Kartonning bu navidan o'ta pishqlikni talab qiluvchi narsalar tayyorlanadi.

Rangli karton — yupqa, egiluvchan, sathi turli rangda jilo berilgan, ishlov berish oson va ko'rinishi chiroyli. Undan hajmi kichik narsalar, papkalar, muqovalar tayyorlash ma'qul. Uning ustidan boshqa narsa yopishtirishga hojat yo'q.

Milimetrlil qog'oz — sathi bosma to'r shaklida tayyorlanadi.

Mozaika — bu rasm sathiga ayrim- ayrim parchalar (qog'oz, oyna, sopol plita, gultoiji barglari, urug', tuxum po'sti va shu kabilarni)ni qo'yib chiqishdir.

Qog'oz silliqligiga maxsus ishlov berish — qog'oz massasini qaynoq silindrsimon vallar orqali o'tkazish yoki unga yelim va lokli bo'yoq qoplash bilan erishiladi.

Filtr qog'oz — yelimlanmagan qog'ozdir.

Karton qog'ozi deb 1 kv. m 250 grammdan ortiq bo'lgan qog'ozga aytiladi.

Oq karton — uni qirqish oson, o'zi unchalik pishiq emas, tez sinadi. Bu karton yelimni ko'p shimadi, ko'pincha yelimdan shishadi ham. Undan mayda narsalarni muqovalashda foydalanish mumkin.

Sariq karton oq kartondan ko'ra pishiqroq, egiluvchan, yaxshi qirqiladi. Yelimdan shishmaydi. Turli ishlarda foydalaniladi.

Kulrang karton — oq va sariq kartondan pishiqroq, qirqish qiyin. Pichoq karton massasidagi qumdan tez o'tmaslashadi. Kartonning bu navidan o'ta pishiqlikni talab qiluvchi narsalar tayyorlanadi.

Rangli karton — yupqa, egiluvchan, sathi turli rangda jilo berilgan, ishlov berish oson va ko'rinishi chiroyli. Undan hajmi kichik narsalar, papkalar, muqovalar tayyorlash ma'qul. Uning ustidan boshqa narsa yopishtirishga hojat yo'q.

Qizil bo'yoqlardan — temirli surikni, belilani, ruxlisini, sariq rangdan, ruxli kronni, yashilini, xrom oksidini, ko'kish ultra-marinni olish kerak.

Dekorativ applikatsiya — u naqsh, gullardan tashkil topib, alohida-alohida tasvirlar (barg, qo'ziqorin, shox, qush, mashina, odam, uy va shu kabilar)dan tarkib topuvchi predmetli, hodisa, harakatlar uyg'unligini aks ettiruvchi sujetdan iborat bo'lishi mumkin.

Penoplast — anchagina pishiq, juda yengil, oq rangdagi material. Undan kemasozlik, samolyotsozlik, qurilish va elektronika hamda boshqalarda foydalaniladi.

To'qimachilik sanoati — yengil sanoatning eng muhim tarmog'i hisoblanadi.

UMUMIY ADABIYOTLAR RO'YHATI

1. I.A.Karimov. "O'zbekiston mustaqilikka erishish ostonasida" T.: 2011 yil
 2. I.A.Karimov. "Yuksak mana'viyat engilmas kuch" T.: 2008y
 3. I.A.Karimov. "Buyuk avlodning garmonik rivojlanishi". O'zbekiston taraqqiyotining asosidir.T.1998y.
 4. I.K.Sheblo`kin. "Applikatsionno`e raboto` v nachalno`x klssax".
 5. Gusaeva "Applikatsiya"
 6. L.V.Kuqakova "Kostrurovaniei ruchnoy trud v detG`sadu"
 7. T.N.Karamanenko. "Kukolno`y teatr doshkolnikom"
 8. O.S.Molotoborova. "Krujok izgotovleniya igrushek suinirov"
 9. L.P.Shpinkova "Krujok konstruktirovaniya i madelirovaniya odejdo`"
 10. L.P.Perepertin "Samodelki iz tekstilno`x materiala"
 11. E.K.Gulyants. "Chto mojno zdelat iz prirodno materiala"
 12. A.I.Gusakova "Vneklssanaya rabota po trudu"
 13. M.M.Shmulevich. "qog`ozdan texnik modellar yasash"
 14. Ya.A.Rojenov "Metodika trudogogo obucheniya s praktikumom v masterskix"
 15. Agapova I., Daidova M."Myagkaya igrushka svoimi rukami". M.2001
 16. Gugelskiy Yu. "Igrushki – samodelki v detG`sadu" M.2965
 17. Gulyan E.K. Bazik.I.Ya. "Chto mojno sdelat iz prirodno materiala"M.1991
 18. Maksimov Yu.V. "Rodnik tvorchesto"M.1988
 19. Nagibina M.I. "Chudesa dlya detey iz nenujno`x veshey"M.1998
- 4.2. Qo`shimcha adabiyotlar.**
1. Pereverten T.I. "Samodelki iz razno`x materialov"M.1985
 2. Polumina V.A. "Iskusstvo i deti" M.1992
 3. Semyonixin V.P. "Izgotovleniya instrumentov i prisposbleniya v shkolno`x masterskix"M.1980
 4. WWW. TDPU.uz.
 5. WWW. QDPI.uz.
 6. WWW. QMU.uz.
 7. WWW.SamDU.uz.
 8. WWW.nspi.uz.

ORALIQ NAZORAT SAVOLLARI

1. Bola shaxsining rivojida o'yinchoq o'yinchoqlar ahamiyati.
2. O'yinchoq o'yinchoqlar bichish texnikasi
3. To'qimachilik sanoati
4. To'qimachilik sanoatining rivojlanishi
5. Paralon haqida tushuncha.
6. Paralondan turli o'yinchoqlar yasash.
7. Plastmassa haqida tushuncha.
8. Sun'iy plastmassadan narsalar yasash.
9. Tabiiy materiallar va ishlash.
10. Tabiiy narsalarni to'plash va saqlash.
11. Tabiiy materiallardan mozaika ishlarida foydalanish .
12. Qog'ozni buklash usullari.
13. Qog'ozni qaychi bilan qirqish.
14. Qog'ozni yopishtirish.
15. Aplikatsiya haqida tushuncha
16. Aplikatsiya texnikasi asosida shriflardan foydalanib devoriy gazeta tayyorlash
(namuna)
17. Mazmunli va bezak aplekatsiyalari
18. Milliy ornamentlardan aplekatsiyadan foydalanish
19. Aplekatsiyadan qo'llaniladigan tabiiy ashyolar bilan tanishish
20. Gazlamadan aplekatsiya
21. O'simlik urug'idan aplekatsiya
22. Quritilgan o'simlik somondan aplikatsiya kompozitsiyasini tayyorlash
23. Somonga ishlov berish texnologiyasi
24. Yumshok o'yinchoq (xajmiy yarim, xajmiy minatyura)
25. Gazlama turlari bilan tanishtirish va andoza olish
26. Qo'g'irchoq burchagi uchun gilam tuzish.
27. Kashta tikish, chok turlari
28. Zardo'zlik yordamida buyumlarni bezash
29. Ilmoq va spitsa yordamida to'qish
30. Qog'oz va gazlamalar yordamida gullar to'qish
31. Bolalar bog'chasida milliy burchak tashkil qilish
32. Mexnat burchagini eskizini tuzing
33. «Ikibana» guldasta tayyorlash
34. Bolalar ish burchagi jixozlari